

*Tóth Mihály**

UKRAJNA EURÓPAI UNIÓS INTEGRÁCIÓJA ÉS A NEMZETI KISEBBSÉGEK JOGAINAK PROBLÉMÁJA

A tanulmányban használt egyes rövidítések:

Nyelvi Charta – Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (1992)

Keretegyezmény – az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye (1995)

Velencei Bizottság – Európai Bizottság a Demokráciáért a Jog Útján

1 Bevezetés

A 2014. évi kijevi „majdanos” forradalmat, az azt követő, a donyec-ki régióra korlátozott antiterrorista hadművelet néven ismertté vált fegyveres konfliktust, és a 2022 februárjában kezdődő nyílt, az ukrán sajtóban „teljes értékűnek” is nevezett orosz katonai beavatkozást, agressziót követően Ukrajna lakossága mind számszerűen, mind nemzeti- és nyelvi összetételét tekintve jelentősen megváltozott. Bár erről népszámlálási adatok híján (utoljára ilyen eseményre Ukrajnában 2001-ben került sor) csak becslések állnak rendelkezésre, bizonyossággal állítható, hogy mindezek a változások és események, különösen az elhúzódó harciselekmények jelentősen csökkentették a nemzeti kisebbségek jogaival kapcsolatos kérdések súlyát az ország bel- és külpolitikai színterein.

Ugyanakkor, Ukrajna euróatlanti, illetve Európai uniós integrációs ambíciói, melyek egyébként e tragikus események egyik kiváltó okai voltak, továbbra is töretlenek, ami az abban érdekelt számára lehetővé teszi a problémának napirenden tartását a nemzetközi szinten.

* A jogtudományok kandidátusa, Ukrajna Tudományos Akadémiája V. sz. Koreckij Állam és Jogtudományi Intézetének nyugalmazott tudományos főmunkatársa.

Történt ezért, hogy nem utolsósorban a magyar diplomácia erőfeszítéseinek köszönhetően az Európai Bizottság által 2022. június 17-én elfogadott, Ukrajnának a Európa Unió tagjelölti státuszával kapcsolatos dokumentumában² a csatlakozási tárgyalások megkezdésének feltételei között helyet kapott a nemzeti kisebbségek jogai biztosításának kérdése is.

E dokumentum hét pontban (bekezdésben) foglalja össze Ukrajna teendőit: a hatodik pont felszólít

„a tömegtájékoztatási eszközök vonatkozásában olyan törvényt elfogadására, mely összhangba hozza Ukrajna jogszabályait az Európa Uniónak az audiovizuális médiaszolgáltatásról szóló direktívájával és megfelelő hatáskört biztosít a független médiahatóságnak”;

a hetedik pont szerint Ukrajnának:

„a Velencei Bizottság javaslatainak megfelelően be kell fejeznie a jelenleg előkészítés alatt álló reformját a nemzetiségii kisebbségekkel kapcsolatos jogalapoknak, valamint jóvá kell hagynia azok haladéktalan és hatékony implementációs mechanizmusait”.

Ezek az előírások az ukrán jogalkotó számára elengedhetlenné tették e jogterületen a már befejezettnek (de legalább is befagyasztottnak) vélt jogalkotási folyamat újra nyitását, aminek korábbi fejleményeit a szerző már több ízben is vizsgálta az elmúlt években.³ Jelen írásban áttekintjük, elemezzük és megpróbáljuk véleményezni mindazt, ami az utóbbi két év folyamán történt e kérdést illetően.

² The European Commission recommends to Council confirming Ukraine, Moldova and Georgia's perspective to become members of the EU and provides its opinion on granting them candidate status. Letöltés helye: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_3802 // Opinion on the EU membership application by Ukraine https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3790 , letöltés ideje: 2023.12.20.

³ A három előző publikáció: Tóth 2017; Tóth 2019; Tóth 2022.

2 Jogalkotás

2.1 A médiatörvény

2022. december 13-án a Legfelsőbb Tanács (Verhovna Rada) Ukrajna parlamentje elfogadta az új médiatörvényt⁴. Bár a fentebb idézet uniós dokumentum nem tér ki a nyelvkérdésre a médiaszabályozás módosítása során és ajánlja a Velencei Bizottság javaslatainak e jogterületen való érvényesítését, az ukrán jogalkotó ezen ajánlásokkal merőben elmentésen tovább szűkíti a nemzeti kisebbségek nyelvi jogait.

A médiatörvény a regionális és országos sugárzású rádió és TV-csatornák esetében 75%-ról 90%-ra, míg a helyi és regionális csatornák esetében 60%-ról 80%-ra növeli a kötelezően ukrán nyelven sugárzandó műsoridő részarányát (40. cikk 1. rész 1) és 2) számozott bekezdések).

2.2 Ukrajna nemzeti kisebbségeiről (közösségeiről) szóló törvénye

Az ukrán törvényhozás a fentebb említett, Ukrajnának a Európai Unió tagjelölti státuszával kapcsolatos dokumentumának követelményén túl, *Az ukrán, mint államnyelv működésének biztosításáról* szóló 2019. évi törvény (továbbiakban: Államnyelvtörvény) több rendelkezése is előírta egy ilyen törvény megalkotásának szükségességét.⁵ Az államnyelvtörvény a nemzeti kisebbségekről szóló törvény elfogadására ugyan 2019. decemberi határidőt jelölt meg, e jogszabály előkészítésének parlamenti folyamata csak 2022 őszén vette kezdetét. Joggal feltételezzük tehát, hogy az uniós követelményeknek való megfelelés törekvése volt

⁴ Ukrajna 2022. évi 2249-IX. számú törvénye A médiáról 41.cikk, 1. rész, 1) és 2.) számozott bekezdések. Letöltési helye: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20/card6#Public>; letöltési ideje: 2023.01.26.

⁵ Ukrajna 2019. évi 2704-VIII. számú törvénye *Az ukrán, mint államnyelv működésének biztosításáról*: 2. cikk 3. bekezdés; 18. cikk 5. bekezdés; 23. cikk 2. bekezdés; 29. cikk 2. bekezdés; 32. cikk 3. bekezdés; 39. cikk 4. bekezdés. Letöltés helye: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19?find=1&text=%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%88%D0%B8%D0%BD#Text>; letöltés ideje: 2024.04.28.

a nyomósabb érv, ami így a jelzett határidő módosulását is okozta. Végül is Ukrajna Nemzeti kisebbségeiről (közösségeiről) szóló törvény (továbbiakban 2022. évi Kisebbségi törvény) elfogadására sürgősségi eljárással, egy úgynevezett „eurointegrációs törvénycsomag” részeként (együtt a fentebb ismertetett Médiatörvénnyel) 2022 decemberében került sor. E jogszabály 2023. július 1-én lépett hatályba, amivel egyidőben érvényét veszítette Ukrajna nemzeti kisebbségeiről szóló 1992. évi törvénye (a továbbiakban: 1992. évi Kisebbségi Törvény).⁶

Annak megvilágítására, hogy milyen változásokat hozott a 2022. évi Kisebbségi törvény a nemzeti kisebbségek, így a kárpátaljai magyarság mindennapi életében, érdekérvényesítési lehetőségeiben, a következőkben összehasonlítjuk e jogszabály rendelkezéseit az 1992. évi Kisebbségi törvényben foglaltakkal, valamint az 1991. évi Ukrajna nemzetiségi jogainak deklarációjában⁷ (a továbbiakban 1991. évi Deklaráció) kinyilvánított jogokkal, alapelvekkel. Ez utóbbi politikai-jogi dokumentumra, mint jogforrásra mindkét törvény preambuluma hivatkozik.

A két kisebbségi törvény preambulumait összevetve szembevető a különbség: a hasonlóan kinyilvánított számos pozitív szándék mellett az 1992. évi Kisebbségi törvény a jogszabály céljaként „... a nemzeti kisebbségeknek a szabad fejlődéshez való jogának garantálását”, míg a 2022. évi Kisebbségi törvény a kisebbségek „jogaival kapcsolatos társadalmi viszonyok sajátosságainak meghatározását” nevezi a törvény elfogadásának céljának.

A 2022. évi Kisebbségi törvény „a nemzeti kisebbség” helyett bevezeti „a nemzeti kisebbség (közösség)” fogalmát, melyet az 1. cikk az alábbiak szerint határoz meg:

„Ukrajna Nemzeti kisebbsége (közössége) (a továbbiakban – nemzeti kisebbség (közösség) – ukrán állampolgárok állandó csoportja, akik etnikailag nem ukránok, hagyományosan Ukraj-

⁶ Ukrajna 1992. évi 2494-XII. számú törvénye Ukrajna nemzeti kisebbségeiről. Letöltés helye: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text>; letöltés ideje: 2023.07.20.

⁷ Ukrajna 1991. évi 1771-XII. számú nemzetiségi jogainak deklarációja. Letöltésének helye: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>; letöltés ideje: 2023.07.20.

na területén, annak nemzetközileg elismert államhatárai között élnek, akiket közös etnikai, kulturális, vallási és/vagy nyelvi ismérvek kötnek össze, tudatában vannak e csoporthoz való tartozásuknak, és akik nyelvi, kulturális, illetve vallási önazonosságuk megőrzésére és fejlesztésére való törekvést tanúsítanak.”

Bár e meghatározás elég terjedelmesen írja körül a fogalmat, de lényegében nem visz közelebb a törvény alanyának pontos beazonosításhoz, hiszen e normaszövegből nem derül ki mi a kritériuma: az „*egy csoport álladóságának*”, illetve az „*Ukrajna területén való hagyományosan élésnek*”.

Tehát a 2022. évi Kisebbségi törvény szerint a magukat nem ukrán nemzetiségűnek valló állampolgárok bármelyik csoportja (függetlenül például lélekszámától, az Ukrajna területén való letelepedésének idejétől) nemzeti kisebbségnek (közösségnek) tekintendő, miután nemzetiségi társadalmi egyesülést jegyez be. Jogalkalmazási és jogértelmezési problémák forrása lehet a „nemzeti kisebbség (közösség)” fogalma, mivel sem Ukrajna Alkotmánya, sem az ország egyéb jogszabálya számára, valamint az e jogterületre relevanciával bíró nemzetközi-jogi dokumentumok számára sem ismert szóösszetételt von be e jogterületre, véleményünk szerint teljesen megalapozatlanul.

A kárpátaljai magyar közösség szempontjából azért problémás az ilyen meghatározás, mert jogállás tekintetében a valójában „klasszikus” – őshonos, egybefüggő tömbnek tekinthető településterülettel rendelkező – magyar kisebbséget egy szintre helyezi még legalább 100 más nemzetiség, többnyire nagyvárosi diaszpóra kisebbséggel, amivel jelentősen megnehezíti a gyakorlati jogvédelmet, jogérvényesítést.

Meglátásunk szerint a 2022. évi Kisebbségi törvény egyik alapvető problémája az abban kinyilatkoztatott jogok megvalósulatlanságában, illetve megvalósíthatatlanságában rejlik. A törvény amellet, hogy az Alkotmánynak megfelelően a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek részére garantálja a többséghez tartozókkal egyenlő jogokat (5. cikk 1. rész), a továbbiakban (5.cikk cikk 2. rész) hét pontban sorolja fel az e személyeket megillető külön jogokat, igaz, megjegyezve, hogy e felsorolás nem taxatív.

Az 5. cikk 2. bekezdés 2) pontban az egyébként alkotmányos alapjog, az egyesülés és békés gyülekezés szabadsága van meghatározva, melyekhez e törvény nem rendel semmilyen speciális, ezek megvalósulását elősegítő intézményeket és/vagy mechanizmusokat, sem az ilyen közösségekhez tartozó személyek, sem a nemzeti kisebbségek társadalmi egyesülései számára.

Az Ukrajnában jelenleg érvényesülő nyelvhasználati korlátozások szempontjából nehezen értelmezhető az 5. cikk 2. rész 3) pontban kinyilvánított, és a 8. cikkben normatív formába öntött véleménynyilvánítás és meggyőződés, a gondolat és szólás szabadságának jogai, hiszen mint kisebbségi jognak, annak lényege abban van, hogy ezt a kisebbséghez tartozó személyek korlátozás mentesen tehetik anyanyelvükön.

A politikai, gazdasági és társadalmi életben való részvételre való jogok területeire vonatkozóan (5. cikk 2. rész 4) pont) e törvény, a diszkrimináció tilalmán túl semmiféle speciális, a kisebbséghez tartozó személyek részvételét elősegítő előírást nem tartalmaz (lásd e Törvény 9. cikkének tartalmát).

Ami 5.) és 6.) pontokban kinyilvánított és e törvény 10. és 11. cikkeiben normatív formába öntött, a nyelvhasználathoz és a kisebbségi nyelven való oktatásban részesüléshez való jogokat illeti, megállapíthatjuk, hogy a 2022. évi Kisebbségi törvény, a kialakult jogszabályi környezethez viszonyítottan, a kisebbségek jogai vonatkozásában nem hoz pozitív változást, hanem további korlátozásokat, a meglévő jogokhoz viszonyítottan további jogvesztéseket tartalmaz. E problémáról a továbbiakban részletesebben szólunk.

2.2.1 A jogvesztésekről

A 1992. évi Kisebbségi törvényben a jogszabály alanyai és kedvezményezettjei a nemzeti kisebbségek és a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, azaz ezen jogalanyok számára a hatályát veszített törvény, mind személyre szabott, mind kollektíven gyakorolt jogokat biztosított. Ennek példája e jogszabály 6. cikke, melyben az állam egyebek mellett:

„garantálja minden nemzetiség számára a nemzeti kulturális autonómiához való jogot: a nemzetiségi nyelv használatát és az azon való oktatásban részesülést, a nemzeti szimbólumok használatát, a nemzeti ünnepekről való megemlékezést, és bármilyen más, a jogszabályok által nem tiltott tevékenységet”.

Garantálta a törvény továbbá a nemzeti kisebbségek történelmi és kulturális emlékeinek védelmét is. A 10. cikkben az állam garantálta a nemzeti kisebbségek számára életterük megőrzését történelmileg elfoglalt és jelenlegi tartózkodási helyük szerint egyaránt.

A zömében egy tömbben élő magyar kisebbség számára a hagyományos lakóterülete megőrzéséért való folyamatos küzdelme szempontjából létfontosságú hivatkozási forrás volt az 1992. évi Kisebbségi törvény 10. cikke, a történelmileg hagyományosan vagy a jelenleg lakott terület megőrzésének állam által garantált jogáról, különösen az 1991. évi Deklaráció 2. cikkében foglaltakkal összeolvasva, amely nemzetiségi közigazgatási egységek létrehozásának garantálását is tartalmazza. A 2022. évi Kisebbségi törvény e jogokat azonban már nem ismeri.

A kisebbségi jogvédelem területi hatályát illetően alapvető jogvesztést jelent (a magyar kisebbség számára is), hogy a 2022. évi Kisebbségi törvény szerint ilyen jogok csak községi, nagyközségi és városi szinteken valósulhatnak meg, míg az 1991. évi Deklaráció és az 1992. évi Kisebbségi törvény a jogok megvalósulásának színtereként az adminisztratív (közigazgatási) területi egységeket határozta meg. Vagyis járási és megyei szinteken is érvényesülhettek kisebbségi jogok, például az államhatalmi és önkormányzati szervekkel való kapcsolattartásban, a köztéri feliratok, irányjelzők, földrajzi megnevezések kisebbségi nyelvű kiírásának vonatkozásában, továbbá egyéb mellett kampányanyagok, tájékoztató feliratok, reklámfelületek tekintetében. A 2022. évi Kisebbségi törvény ezekről a szintekről nem rendelkezik, így a nemzetiségi jogok ezeken a közigazgatási szinteken megszűnnek.

De még az így megmaradt és a helyi szintekre redukált kisebbségi jogok, mint például köznek szóló nyilvános feliratok nemzetiségi nyelven való kihelyezésének joga (2022. évi Kisebbségi törvény 10. cikk 7, 8.,

9. részei) a jövőben csak a helyi tanácsok döntése alapján gyakorolható, ami egyértelműen azt jelenti, hogy legnagyobb valószínűséggel csak ott valósulhat meg, ahol e kisebbség többséget alkot a helyi tanácsban. Tehát ezután a számszerinti, illetve meghatározott arányszámú jelenlét önmagában nem biztosítéka semmilyen kisebbségi jog automatikus (magából a jogszabályból eredő) közvetlen megvalósulásának, hanem annak érvényesülése politikai döntés függvénye.

Főntebb vázolt jogvesztésnek egy másik vetülete a helyi közigazgatás és önkormányzás közelmúltban megejtett „hromadosításából”, – a települések ún. hromádákba – kistérségekbe való összevonásából ered,⁸ melynek eredményeként számos jelentős, akár többezres lélekszámú magyar lakossággal bíró település (települések csoportja) lett nem magyar többségű „hromáda” része. Például Dercen és Fornos községek a Munkács város központú „hromáda” része lettek, melyben a magyarság aránya 10% alatt van. Ezekben a településeken ebből fakadóan a formálisan még létező jogok sem lesznek érvényesíthetők.

Az 1991. évi Deklarációtól (4. cikk) és a 1992. évi Kisebbségi törvénytől (6. cikk) eltérően a 2022. évi törvény már nem tartalmazza a nemzeti szimbólumok (szabad) használatának jogát. Vagyis utóbbi érvénybelépése napjától a magyar közösség számára megszűnik a már hagyományos szimbólum használat, így a magyar zászló kitűzésének lehetősége az állami lobogó mellé a magyarok által többségben lakott közigazgatási egységek önkormányzati hivatalaira, intézményeire, vállalati egységeire. Mivel a szabad szimbólumhasználat joga említésre sem kerül a 2022. évi Kisebbségi törvényben, ezért tilossá, de legalábbis kérdésessé válik nemzeti szimbólumaink használata a magyar kisebbség intézményein, helyiségeiben, rendezvényein is, hiszen a továbbiakban már egy idegen állam – Magyarország –, és nem a helyi kisebbség nemzeti szimbólumának tekintett.

⁸ Hromáda – territoriális hromáda, a 2015-ben indított közigazgatási reform eredményeként az addig önálló községi, illetve nagyközségi és városi önkormányzatok összevonásából létrehozott helyi önkormányzati és közigazgatási alapegység, magyar szóhasználatban (nem a jogrendben) a „kistérség” kifejezés megfelelője. Erről részletesebben: Tóth 2022, 18-19.

2.2.2 *Jogvesztés a nyelvhasználat és az oktatás terén*

A 2022. évi Kisebbségi törvény 10. cikke 1. része a kisebbségek nyelvének szabad és akadálytalan használatát deklarálja, igaz csak olyan keretek között, melyek nem ellentétesek a törvénnyel. Az Államnyelv-törvény által lefektetett törvényi keretből a 2022. évi Kisebbségi törvény egyetlen kivételt tesz: az adott kisebbséghez tartozó személyek által szervezett nyilvános eseményeken (gyűlések, konferenciák, meetingek, kiállítások, tanfolyamok, szemináriumok, képzések, megbeszélések, fórumok, egyéb nyilvános rendezvények) megkötés nélkül szabadon használható az adott kisebbség nyelve (10. cikk 2. rész). A kisebbségi társadalmi szervezetek által szervezett és annak nyelvén bonyolított kulturális, művészeti, szórakoztató és látványrendezvények konferálásának azonban már kétnyelvűnek kell lennie, ha erre vonatkozó igényt jelez bárki a rendezvény előtt legalább 48 órával (10. cikk 3. rész).

A kisebbségi nyelvhasználat földrajzi nevek kírása (települések, utcanevek stb. táblái) és a közhatalmi szervekkel való kapcsolattartás területein való szabályozását a 2022. évi Kisebbségi törvény úgy kerüli meg (10. cikk 10. rész), hogy annak szabályozását Ukrajna Miniszteri Kabinetjének – kormányának – hatáskörébe utalja. Mindez azonban alkotmányellenes, hiszen a hatályos Alkotmány⁹ 92. cikke szerint a nemzeti kisebbségek jogai és nyelvhasználatuk csak törvényben szabályozható. A nyelvhasználatnak a társadalmi élet egyéb területeire vonatkozóan a 2022. évi Kisebbségi törvény fenntartja az Államnyelv-törvényben foglalt tiltásokat és korlátozásokat.

A nemzeti kisebbségek nyelvének az oktatásban való alkalmazásának szabályozását a 2022. évi Kisebbségi Törvény a 2017. évi Oktatási törvény,¹⁰ és más, az oktatás területét szabályzó különleges törvények hatáskörébe utalja (11. cikk), újra megerősítve ezáltal az azokban foglalt tiltásokat és korlátozásokat.

⁹ Ukrajna Alkotmánya. Elfogadta Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 1996.06.28-án. Letöltés helye: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#-Text>; letöltés ideje: 2024.04.28.

¹⁰ Ukrajna 2017. évi 2145-VIII. számú törvénye Az oktatásról. Letöltési helye: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>; letöltés ideje: 2023.07.20.

Ugyanakkor a vizsgált jogszabály más kérdéseket illetően is valósít meg visszalépést a korábban érvényes szabályozáshoz képest. Míg az 1992. évi Kisebbségi törvény szerint *„Az állam a tanintézetek hálózatán keresztül intézkedéseket fogantatosít a pedagógusok, kulturális és egyéb nemzetiségi káderek felkészítésére...”* (7. cikk), addig a 2022. évi Kisebbségi törvény 11. cikk 2. bekezdése szerint *„Az állam elősegíti a pedagógiai és tudományos-pedagógiai dolgozók képzését és továbbképzését a nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelveiből”*. Ez szigorú értelmezésben azt jelenti, hogy a továbbiakban az ukrán állam már nem foglalkozik a nemzetiségi oktatás és kultúra káderéinek képzésével, csupán elősegíti majd pedagógusok képzését a kisebbségek nyelveiből.

A fentebbiek alapján, összegző értékelésként megállapíthatjuk, hogy a 2022 decemberében, az Európai Unió csatlakozási folyamattal kapcsolatos tárgyalások megkezdésének feltételei teljesítése okán elfogadott Médiatörvény és 2022. évi Kisebbségi törvény nem csak hogy nem hoztak javulást a már megtörtént kisebbségi jogfosztás állapotába, de az utóbbi jogszabály újabb, a korábbi, alapvetően nyelvi viszonyok szabályozás által nem érintett területekre is kiterjesztette a jogfosztás. Konkrét példaként itt megemlíthető a kulturális autonómia fogalmának kiiktatása, a nemzeti szimbólumok használatához fűződő jogok megvonása, illetve a hagyományosan nemzetiségek lakott területek védelmére vonatkozó állami kötelezettség megszűnése. További jelentős jogállamisági probléma a még megmaradt nyelvi jogok érvényesülésének politikai döntésekhez való kötése, ami súlyos visszalépés a korábbi jogi szabályozáshoz képest.

2.3. Az oktatási törvény módosítása

Az Ukrán Legfelsőbb Tanács 2023. június 10-én elfogadta Az oktatásról szóló törvény XII. „Záró és átmeneti rendelkezések” fejezetének az oktatási tevékenység egyes kérdései szabályozásának a hadiállapot körülményeivel kapcsolatos módosításáról szóló 3143-IX sz. törvényét.¹¹

¹¹ Letöltési helye: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3143-20#Text>; Letöltés ideje: 2023. 07.20.

Ezzel az egyetlen pontból álló, a kihirdetés napján hatályba lépő rendelkezéssel a törvényhozók egy évvel, 2023. szeptember 1-ről 2024. szeptember 1-re halasztották az Európai Unió hivatalos nyelvein oktató általános középiskolákban az Oktatási törvényben meghatározott nyelvi rezsimre való átállást.

Véleményünk szerint ez az intézkedés elkerülhetetlen volt, hiszen az Oktatási törvény megszületése ideje óta eltelt több mint öt év alatt gyakorlatilag semmi nem történt a törvény gyakorlati alkalmazásának előmozdítása érdekében: nem született meg az oktatási módszertan, nem készültek megfelelő tankönyvek és oktatási segédanyagok, valamint a pedagógusok felkészítését illetően sem történt lépés. Pontosabban a „privilegizált” Európa Uniós nyelven való oktatás tekintetében nem. Mert jelen írás megszületése idején már nem csak az orosz tananyelvű oktatás és az orosz nyelv tanítása szűnt meg Ukrajnában, de már magánbeszélgetések szintjén is tilos e nyelven való társalgás az ukrajnai oktatási intézményekben.¹²

¹² Erről tanúskodnak az alábbi dokumentumok, illetve sajtóhírek:

Az Oktatási és Tudományos Minisztérium emlékeztet: az oktatási intézmények munkatársai a munkaidő folyamán kötelesek ukrán nyelven társalogni. Letöltés helye: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-nagaduye-pracivniki-zakladiv-osviti-povinni-spilkuvatisya-ukrayinskoyu-v-robotnij-chas>; letöltés ideje: 2024.06.17.

З навчальних програм комунальних закладів дошкільної та загальної середньої освіти повністю виключили російську мову / Az iskola előtti és az általános középoktatási intézmények oktatási programjaiból teljesen kiiktatták az orosz nyelvet /. Letöltések helye: <https://kmr.gov.ua/uk/content/z-navchalnyh-program-komunalnyh-zakladiv-doshkilnoyi-ta-zagalnoyi-serednoyi-osvity-povnistyu>; <https://life.pravda.com.ua/society/2023/04/8/253733/>; <https://life.pravda.com.ua/society/2023/01/27/252591>; <https://life.pravda.com.ua/society/2022/10/17/250881>; <https://kmr.gov.ua/uk/content/z-navchalnyh-program-komunalnyh-zakladiv-doshkilnoyi-ta-zagalnoyi-serednoyi-osvity-povnistyu>, letöltés ideje mindegyiknél: 2024.06.17.

3 Jogszabályváltozások értékelése nemzetközi szervezetek részéről

3.1 ENSZ

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának Ukrajnai Megfigyelő Missziója figyelemmel kíséri a nemzeti és nyelvi kisebbségek jogvédelmével kapcsolatos fejleményeket is, és időszaki jelentéseiben véleményt és javaslatokat fogalmaz meg e kérdéseket illetően. Így a harmincötödik, a 2022. augusztus 1 – 2022. január 31. közötti időszakot felölelő jelentésének 109. számozott bekezdésében felhívja a figyelmet arra, hogy a december 13-án elfogadott Médiatörvény megköveteli az engedélyezett (licenzsált) rádió és televízió csatornák esetében az országosan sugárzottaktól a műsoridejük 90 százalékának, a helyi és regionális sugárzóktól pedig műsoridejük 80 százalékának ukrán nyelven való sugárzását.¹³ Valamint megjegyzi, hogy e jogszabály tartalmaz bizonyos preferenciákat az Európa Unió hivatalos nyelvei számára, ugyanakkor nem tartalmaz semmiféle magyarázatát az ilyen kiváltság megadásának okaira vonatkozóan.

E jelentés 114. számozott bekezdésében szól a 2022. évi Kisebbségi törvény elfogadásáról. Üdvözli, hogy e jogszabály lehetővé teszi a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára, hogy saját szervezésű rendezvényeiken saját nyelvüket használják (2022. évi Kisebbségi törvény 10. cikk 2) bekezdés), ugyanakkor aggodalmának ad hangot, hogy e törvény sem szünteti meg az Európa Unió valamely nyelvét beszélő kisebbségek, az egyéb kisebbségi nyelveket beszélő közösségek, valamint az őshonos népek jogai közti különbséget olyan területeken, mint az oktatás, reklám tevékenység, nyomtatott tömegtájékoztató termékek, mozifilmek forgalmazása és bemutatása, rádiózás és televíziózás, könyvkiadás és terjesztés, tudományos publikációk és a számítógépek programellátása. Valamint rámutat arra is, hogy e jogszabály

¹³ Report on the Human Rights situation in Ukraine, 1 August 2022 to 31 January 2023, 24 March 2023. Letöltés helye: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ukraine/2023/23-03-24-Ukraine-35th-periodic-report-ENG.pdf>, letöltés ideje: 2024.04.20.

nem biztosítja a lehetőségét annak, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek használják kisebbségi nyelvüket a közhatalmiszervekkel való kapcsolatban, illetve azt sem, hogy a kisebbségi nyelvet használják a földrajzi megnevezések és egyéb toponímiák alkalmazásánál még azokon a vidékeken sem, ahol az ilyen kisebbségek jelentős számban vannak jelen. Véleményük szerint ez ellentétes lehet a Keretegyezmény 11. cikk 3. bekezdésében, és a Nyelvi Charta 10. cikk 2. bekezdésében foglaltakkal.

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának Ukrajnai Megfigyelő Missziója ezért javasolta Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának és Ukrajna Miniszteri Kabinetjének, hogy a nemrég elfogadott Média törvényt és a 2022. évi Kisebbségi törvényt hozza összhangba a nemzetközi normákkal. (e dokumentum 134. számozott bekezdésének V) pontja.

A harminchatodik, a 2023. február 1. – július 31. közötti időszakot felölelő jelentésének 130. és 131. számozott bekezdéseiben a Monitoring Misszió ismételten hangot ad aggodalmának a 2022. évi Kisebbségi törvénnyel kapcsolatosan.¹⁴ Szerintük e jogszabály számos területen korlátozza a nemzeti kisebbségi nyelvek használatának lehetőségét, valamint szűkíti „az agresszor államhoz tartozó” kisebbségek jogait. Úgy vélik, hogy ez ellentétes lehet az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában foglaltakkal. Az Oktatási törvény módosításával kapcsolatosan megjegyzi, hogy a Törvény végrehajtásának halasztása, csak az Európa Unió nyelvein oktató iskolákra vonatkozik.

¹⁴ Report on the Human Rights situation in Ukraine, 1 February to 31 July 2023. Letöltés helye: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hr-council/coiukraine/23-10-04-OHCHR-36th-periodic-report-ukraine-en.pdf>, letöltés ideje: 2024.04.20.

3.2 Európa Tanács

3.2.1 Velencei Bizottság

2023 januárjában az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének elnöke felkérte a Velencei Bizottságot a 2022. évi Kisebbségi törvény vizsgálatára. E vizsgálat eredményeként született meg a CDL-AD(2017)030 számú Véleményét¹⁵ a Velencei Bizottság 135. plenáris ülésén fogadta el 2023. június 9-10-én. A továbbiakban – Velencei Bizottság Véleménye a 2022. évi Kisebbségi törvényről.

E dokumentumban a Velencei Bizottság emlékeztet arra, hogy már több alkalommal is foglalkozott az ukrajnai nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos jogszabályokkal. Felidézi az Oktatási törvénnyel kapcsolatos Véleményének (No 902/2017 CDL-AD (2017) 030) ajánlásait, és megállapítja, hogy amennyiben a kisebbségi nyelveken történő oktatáshoz való jogokat korlátozó szabályok teljes mértékben hatályba lépnek, akkor

„ez a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek lehetőségeinek jelentős csökkenéséhez vezethet a nyelvükön történő oktatásban, ami aránytalan beavatkozást jelentene a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek meglévő jogaiba”. (14-15. számozott bekezdések).

A 16. számozott bekezdésben (a továbbiakban – sz.b.) az Államnyelv-törvényről készített Véleményének (960/2019 CDL-AD(2019)032) kulcsfontosságú ajánlásait ismerteti. Továbbá, egyebek mellett, megállapítja, hogy:

„A nemzeti kisebbségekről (közösségekről) szóló új törvény nem módosítja a nemzeti kisebbségekről és az államnyelvről szóló jogszabályokat. Ennek megfelelően a Velencei Bizottság

¹⁵ CDL-AD(2023)021 Ukraine – Opinion On the Law on National Minorities (Communities) Adopted by the Venice Commission at its 135th Plenary Session (Venice, 9-10 June 2023). Letöltés helye: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)021-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)021-e); letöltés ideje: 2024.04.20.

korábbi véleményeiben megfogalmazott ajánlásai továbbra is érvényesek maradnak ...” (20. sz.b.).

Ezért a 38. sz.b.-ben ismételten felhívja a figyelmet a kisebbségi nyelveknek az Államnyelvtörvény által megalapozatlanul, a nemzetközi kötelezettségekkel ellentétes korlátozásaira, melyek nem lettek kiküszöbölve a 2022. évi Kisebbségi törvényben, többek között a tudományos publikációk, a filmforgalmazás és vetítés, a kulturális rendezvények, a turisztika, a reklámok, a sporttevékenység, a politikai pártok és társadalmi szervezetek alapokiratainak nyelvezeteinek tekintetében.

E dokumentum egyben megismétli a vélhető nyelvi alapú hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos korábbi állásfoglalását, mely szerint:

„Az államnyelvről szóló törvényről alkotott Véleményében a Velencei Bizottság elismerte, hogy az ukrán nyelv történelmi elnyomása miatt az ukrán nyelv népszerűsítését célzó pozitív intézkedések elfogadására sor kerülhet, de ez nem indokolja más kisebbségi nyelvek – köztük az orosz, de számos más nyelvnek is, – és az Ukrajnában élő, ezen nyelveken beszélők megfosztását a más nyelveken beszélők és e nyelveket használók számára biztosított védelemtől, az emberi jogok és különösen a diszkrimináció tilalma szempontjából.”

Ugyanakkor, a 40. és 41. sz.b.-ben az e kérdésben való konkrét állásfoglalást elkerülendő ellentmondásos fejtegetésekbe bocsátkozik. Ezekben egy részről

„... tudomásul veszi a 2021. július 14-i 1-r/2021. sz. ítéletet,¹⁶ amelyben Ukrajna Alkotmánybírósága kimondta, hogy a nemzeti kisebbségek olyan nyelveinek előnyben részesítése, amelyek egyben az Európai Unió hivatalos nyelvei is, nem minősül Uk-

¹⁶ Ukrajna Alkotmánybíróságának az Államnyelvtörvény alkotmányosságával kapcsolatos 2021. július 14-én kelt 1-p/2021 sz. döntése. Letöltés helye <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text> ; letöltés ideje: 2024.04.20.

rajna alkotmányával ellentétes megkülönböztetésnek”, mivel ez „Ukrajna haladásának eszköze az egyesült Európa értékei felé, és Ukrajna lehetséges jövőbeli részvételének iránya annak további alakításában.”

Valamint a Velencei Bizottság elismeri, hogy

„...az Orosz Föderáció Ukrajna elleni brutális agressziója miatt indokolt lenne egy átmeneti időszakot biztosítani a hadiállapot ideje alatt, amikor az orosz nyelv nem kapna ilyen kiváltságos státuszt.”

Másrészt a Velencei Bizottság megállapítja, hogy

„még, ha időközben Ukrajna el is nyerte az Unió tagjelölti státuszt, ezek az érvek (e bekezdésünk első idézete) továbbra is érvényesek.”

A továbbiakban e Vélemény 42-50. sz.b.-ben a Velencei Bizottság részletesen vizsgálja a 2022. évi Kisebbségi törvény 10., a kisebbségek nyelvi jogairól szóló cikk rendelkezéseit és az alábbi megállapításokat teszi, illetve javaslatokat fogalmazza meg:

- A 2) és 3) bekezdésekkel kapcsolatosan javasolja annak egyértelművé tételét, hogy sem a kisebbségek által saját maguk részére, sem a nem kisebbségiek által a kisebbségek számára szervezett privát, vagy nyilvános rendezvények nyelvzete ne essék korlátozás alá; valamint ajánlja, *„hogy engedélyezzék a filmplakátok, és a mozikba, illetve más filmvetítő létesítményekbe szóló belépőjegyek nyomtatását kisebbségi nyelveken”*.
- Tudomásul véve, hogy a Médiatörvény tovább szűkítetté a kisebbségi műsorszórás lehetőségét, megismétli kritikáját, mely szerint Ukrajna nemzetközijogi kötelezettségei szerint a nemzeti kisebbségek jogosultak saját médiumok létrehozására és használatára (4) bekezd.

- Az 5) bekezdésben foglalt a könyvkiadással és terjesztéssel kapcsolatos rendelkezésekről megállapítja, hogy az *„csupán megerősíti az ukrán nyelv, mint államnyelv működésének biztosításáról szóló törvény 26. cikkének (1) és (2) bekezdését”*. Egyben megismétli az Államnyelvtörvényre vonatkozó Véleményében megfogalmazott kritikáját.
- A 6), a sürgősségi segítségnyújtás nyelvét szabályzó bekezdésben foglaltakkal kapcsolatosan a Velencei Bizottság megismétli korábbi ajánlását, mely szerint a kisebbség nyelvének használatát nem csak a sürgősségi segítségnyújtás eseteiben, hanem *„az idősok intézményeiben”* és *„családon belüli erőszak áldozatainak segélyszolgálatai számára is”* lehetővé kell tenni.
- A 7), a hivatalos feliratok bekezdés kapcsán megjegyzi, hogy *„hiányzik a 'hagyományosan lakott', illetve az, 'ahol az ilyen személyek a lakosság jelentős részét teszik ki' kifejezések definíciója”,* valamint javasolja, hogy *„egyértelműen biztosítani kell a jogot a helységnevek és topográfiai jelzések kisebbségi nyelven történő elfogadásához, használatához és feltüntetéséhez azon területeken, ahol e nyelveket hagyományosan beszélnek”*.
- A 8), az általános tájékoztatás nyelvezetét szabályzó bekezdésről megállapítja, hogy *„az ilyen információknak ukrán nyelven is rendelkezésre kell állniuk, még azokon a településeken is, ahol szinte kizárólag kisebbségi lakosság él.”,* ami *„bizonyos helyzetekben olyan megterhelő lehet, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlását visszafogó hatást kelthet.”* Ezért a Bizottság javasolja, hogy vizsgálják felül a rendelkezést az arányosság elvének fényében.
- E Vélemény 55-57. sz.b.-ben megállapításra kerül, hogy a választási folyamat Ukrajnai nyelvi szabályozása (10. cikk 9) bekezdés nem felel meg az ország nemzetközijogi kötelezettségeinek, és hangsúlyozza, hogy a *„kisebbségi nyelveken folytatott választási kampányt engedélyezni kell”*. Valamint, az sem megengedhető, hogy *„a polgári és politikai jogok élvezetét nyelvtudástól tegyék függővé.”*
- A 10., a hatóságokkal való kommunikáció nyelvi szabályozásával foglalkozó cikket illetően (59. sz.b.) a Velencei Bizottság megjegyzi, hogy e rendelkezés *„nem tartalmaz pontos szabályokat*

a kisebbségi nyelvek használatát illetően a közigazgatással való kapcsolattartás során, hanem csak megbízza a Kormányt azzal, hogy dolgozzon ki egy 'módszertant'". Ezért a 10. cikk felülvizsgálatát javasolja oly módon, hogy ebben a cikkben határozzák meg a kisebbségi nyelvhasználati jog lényeges elemeit.

Az anyanyelvi oktatással kapcsolatosan a Vélemény 61-66. sz.b.-ben a Velencei Bizottság lényegében megismétli azokat az észrevételeit és javaslatait melyeknek az Oktatási törvénnyel kapcsolatos Véleményben adott hangot, így felhívja a figyelmet: 1) az ukrán nyelv oktatásához szükséges szakképzett tanárok, valamint a megfelelő tankönyvek és pedagógiai módszertan hiányára; 2) a kisebbségi nyelveken folyó oktatás mennyiségének jelentős csökkenésére, ami veszélyezteti a kisebbségi nyelvek fennmaradását, valamint kockára teszi a kisebbségi iskolák túlélését, a kisebbségi nyelvi készségeket és a kisebbségek nyelvi identitását; 3) a különböző kisebbségi nyelvekkel szembeni eltérő bánásmód – vagyis az őshonos népek nyelvei, a nemzeti kisebbségek nyelvei, amelyek uniós nyelvek és az olyan kisebbségek nyelvei, amelyek nem uniós nyelvek – ami meggyőző indoklás nélkül, megkülönböztetésnek minősül. És hangsúlyozza, hogy *„ezek az aggályok és ajánlások továbbra is érvényesek, amennyiben nem teljesültek megfelelően az ezt követő külön törvényekben”*.

Végezetül a Vélemény 79. bekezdésében a Velencei Bizottság a következő kulcsfontosságú ajánlásokat teszi a 2022. évi Kisebbségi törvényre vonatkozóan:

- A. A kisebbségi nyelvű rendezvények szervezésének jogát minden személyre ki kell terjeszteni (10. cikk 3) bekezdés);
- B. El kell törölni a 10. cikk 3) bekezdésében szereplő azon kötelezettséget, hogy a látogatók (nézők) kérésére biztosítsák a nyilvános rendezvényeken elhangzó információk ukrán nyelvre történő tolmácsolását, vagy az arányosság elvének fényében legalább felül kell vizsgálni azt;
- C. Az arányosság elvének fényében a könyvkiadással és a könyvesboltokkal kapcsolatos kötelezettségeket (10. cikk 5) bekezdés) újra kell gondolni;

- D. Növelni kell a jogbiztonságot a hivatalos feliratok (10. cikk 7) bekezdés) és az általános tájékoztatás (10. cikk 8) bekezdés) kisebbségi nyelvre történő lefordításának szükségessége tekintetében;
- E. A 10. cikk 10) bekezdését felül kell vizsgálni úgy, hogy magában a törvényben állapítsanak meg kritériumokat a módszertan alkalmazására annak érdekében, hogy a kisebbségi nyelvek használata biztosítható legyen a közigazgatási hatóságokkal történő érintkezésben összhangban a Keretegyezmény 10. cikkével és az Ukrajna által a Nyelvi Charta 10. cikkének 2) és 4) bekezdése alapján ratifikált kötelezettségvállalásokkal;
- F. Szükséges a Velencei Bizottság korábbi véleményeinek figyelembevételével, más, a kisebbségek nyelvei és a kisebbségi nyelvekkel szembeni eltérő bánásmód felülvizsgálata (lásd ugyanakkor a 41. sz.b. utolsó mondatát, amely a hadiállapot végéig indokoltnak tart egy átmeneti időszakot az uniós és a nem uniós kisebbségi nyelvek eltérő kezelését tartalmazó konkrét rendelkezések módosítására);
- G. Biztosítani kell a jogot a kisebbségi nyelvű tömegtájékoztatási eszközökhöz való hozzáféréshez (10. cikk 4) bekezdés) az Államnyelvről szóló törvény Záró és Átmeneti Rendelkezéseinek 7. bekezdés 24. pontjának c) alpontjában és a 2022. december 13-án elfogadott Médiatörvényben előírt kvóták eltörlésével;
- H. Továbbra kell halasztani a kisebbségi nyelvű iskolarendszer fokozatos átalakítását és azt a Velencei Bizottság 2017-es Véleményének fényében újra kell gondolni.

3.2.2 Nyelvi Charta Szakértői Bizottságának nyilatkozata

A Szakértői Bizottság 76. plenáris ülésén, Strasbourgban, 2023. június 12–16.-án elfogadta és MIN-LANG (2023) 15 számmal 2023. június 26-án nyilvánosságra hozta Nyilatkozatát a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának Ukrajnában történő végrehajtásának

jogi keretéről.¹⁷ E dokumentum és a fentebb vizsgált Velencei Bizottsági Vélemény elfogadási dátumainak egybeesése azt sugallja, hogy utóbbi adhatta az ihletet előbbi megalkotásához. De bárhogy is történt, a Szakértői Bizottság e dokumentumban, meglátásunk szerint számos, a vizsgált problémánk szempontjából releváns megállapítást és javaslatot fogalmaz meg. Többek között megállapítja, hogy:

„az a tény, hogy az oktatási modelleket nem határozták meg a ratifikációs okiratban, nem feltétlenül jelenti azt, hogy a Charta végrehajtása az alacsonyabb vagy a legalacsonyabb lehetőségre korlátozódik. Inkább a kisebbségi nyelvek oktatásának és a kisebbségi nyelvoktatásnak az adott nyelv helyzetét és a szülők, tanulók kívánságait tükröző egyéni „minta-mix” alapján kell elérhetővé tenni.”

„A Szakértői Bizottság hangsúlyozza, hogy a Charta rendelkezéseinek fényében a ratifikációt követően a részes államnak nem szabad az akkorinál kedvezőtlenebb védelmi rendszert bevezetnie, és legalább a meglévő védelmi rendszer fenntartását garantálnia kell. Az új jogszabályoknak nem szabad negatívan befolyásolniuk a kisebbségi nyelvek jelenlegi védelmét az oktatásban. Ezenkívül a nyelvi kategóriák létrehozása, különösen az Európai Unióban betöltött státuszuk alapján, nem indokolható a Charta fényében. A Charta nem jelenti azt, hogy minden nyelvre ugyanaz az oktatási modell vonatkozik, de a választást 'a nyelv helyzetének megfelelően' és a beszélők kívánságai szerint kell meghozni.”

¹⁷ European Charter for Regional or Minority Languages // Statement by the Committee of Experts on the legal framework for the implementation of the European Charter for Regional or Minority Languages in Ukraine// unanimously adopted by the Committee of Experts at its 76th plenary meeting, Strasbourg, 12-16 June 2023 // MIN-LANG(2023) 15. Letöltés helye: <https://rm.coe.int/ukrainestatementcomex-15june2023-en/1680abb781>; letöltés ideje: 2024.04.20.

A Szakértői Bizottság azt is megjegyzi, hogy

„a jogszabályi rendelkezések az elkülönített osztályok felállítással biztosított kisebbségi nyelvű oktatásra vonatkoznak, ami azt is jelentheti, hogy a kisebbségi nyelvű iskolák megszűnnek. Bár a kisebbségi nyelvű oktatás bármely iskolában megszervezhető, a hagyományos kisebbségi nyelvű iskolák emblemikus értékkel bírnak a nemzeti kisebbségek számára, és az ukrán hatóságoknak intézkedéseket kell tenniük a fenntartásuk érdekében.”

„A Charta 9. cikkelyének célja, hogy hozzájáruljon a kisebbségi nyelvek élő nyelvként való fejlesztéséhez és fenntartásához a közéletben; ezért még a hivatalos nyelvet beszélők is jogosultak legyenek a kisebbségi nyelvek használatára, ha úgy döntenek, a ratifikált rendelkezések szerint. Ami a közigazgatást, valamint a helyi és regionális önkormányzatokat illeti, Ukrajna e hatóságok keretein belül ratifikálta a kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozó rendelkezéseket (a Charta 10.2.a cikkelye), ami megszemenő kötelezettségvállalás, amely megköveteli a kisebbségi nyelv használatát, mint a hatóság munkanyelve, és kiterjed mind a belső, mind az állampolgárokkal való kapcsolattartásra, a hivatalos dokumentumok kisebbségi nyelveken történő közzétételére (10.2.c. és d. cikk), a kisebbségi nyelvek használatára a vitákban közgyűlésekben (10. cikk 2. e) és f) pont) a hagyományos és helyes helynevek kisebbségi nyelveken való használata vagy átvétele (10. cikk 2) bekezdés g) pont), valamint a lehetőségekhez mérten teljesíteni a közszolgálati alkalmazottak kérését, akik egy kisebbségi nyelv ismerete, amelyet azon a területen kell kinevezni, ahol ezt a nyelvet használják (10. cikk 4) bekezdés c) pont).”

„Az államnyelvtörvény rendelkezéseit szem előtt tartva egyértelmű jogi alapot kell biztosítani a Charta 10. cikke alapján ratifikált rendelkezéseknek a helyi és regionális önkormányzatok

számára a ratifikáció által érintett valamennyi kisebbségi nyelvre történő alkalmazásához. Ennek kifejezetten elő kell írnia a kisebbségi nyelvek használatát e hatóságok keretein belül, a hivatalos dokumentumok kisebbségi nyelveken történő közzétételét, a kisebbségi nyelvek használatát a közgyűlési vitákban, a helynevek használatát vagy átvételét a kisebbségi nyelveken, valamint a humánerőforrás-intézkedésekre.”

„Módosítani kell néhány olyan rendelkezést, amely nem teszi lehetővé a kisebbségi nyelvek használatát, míg más esetekben pozitív intézkedésekre van szükség a kisebbségi nyelvek további használatának biztosítására. A jogi keret és annak a gazdasági és társadalmi életre gyakorolt hatása fényében fontos, hogy kellő garanciák álljanak rendelkezésre arra vonatkozóan, hogy a hatóságok szembe szálljanak azokkal a gyakorlatokkal, amelyek célja a kisebbségi nyelvek használatának visszaszorítása ezen a területen. (a Charta 13. cikkének 1) bekezdésének c) pontja).”

Azért engedjük tartottuk indokoltnak ilyen terjedelmes idézését e dokumentumnak, mert úgy véljük, hogy a Velencei Bizottság sokszor önmagának is ellentmondó „politikus” megfogalmazásával ellentétben itt egyértelmű és pontos leírását kapjuk annak, hogy Ukrajna hatályos törvényei alapvetően ellentétesek a Charta szellemével és betűjével.

4 A 2022. évi Kisebbségi törvény módosításai

4.1 Az első módosítás

Mint a fentebbiekből kiderült, az abban illetékes nemzetközi szervezetek kritikusan fogadták a 2022. évi Kisebbségi törvényt. Az azokban fellelt hiányosságok kiküszöbölése céljából Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 2023. szeptember 21-én elfogadta Ukrajna Nemzeti kisebbségeiről (közösségeiről) szóló Törvényének Ukrajna nemzeti kisebbségeihez (közösségeihez) tartozó személyek jogai megvalósulásának egyes kér-

déseivel kapcsolatos módosításáról szóló 3389-IX sz. Törvényét (a továbbiakban – Első módosító törvény).¹⁸

E Törvény tervezetének Indoklása szerint,¹⁹ e dokumentum célja a nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek szabadsági és jogai megvalósulása törvényi szabályozásának tökéletesítése az Emberi Jogok Európai Egyezményével, a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménynek, a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának, valamint a Velencei Bizottság vonatkozó javaslatainak megfelelően. A törvénytervezet előterjesztői úgy vélik, hogy a dokumentumban foglaltak törvényerőre való emelése lehetővé teszi a teljesértékű Európa Uniós tagság eléréséhez szükséges Európai bizottsági ajánlások végrehajtását. Valamint hangsúlyozzák, hogy a törvénytervezet által ajánlott módosítások figyelembe veszik az Ukrajnában az Orosz Föderáció agressziója okán kialakult objektív körülményeket.

Az Első módosító törvény a 2022. évi Kisebbségi törvényben az alábbi változtatásokat eszközölte ki:

1. A nemzeti kisebbség fogalmának meghatározását tartalmazó 1. cikk 1. bekezdéséből törölte a „*hagyományos*” szót.

Ezzel a módosítással a törvényalkotó gyakorlatilag minden magát nem ukrán nemzetiségűnek valló állampolgárok csoportját nemzeti kisebbségi (közösség) jogállásába helyezte. Megjegyzendő, hogy az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1201 (1993) sz. ajánlásának 1. cikk b. pontja javasolja a „hagyományos ottélés” kritériumának az alkalmazását a nemzeti kisebbségek fogalmának a nemzeti jogszabályokban való meghatározásakor.

2. Az „Állami garanciák a nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó ukrán állampolgárok jogainak megvalósulása és/vagy védelme terén” című 3. cikkét, mely módosítás nélkül há-

¹⁸ Letöltés helye: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3389-IX#Text>; letöltés ideje: 2024.04.20.

¹⁹ Letöltés helye: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1928258>; letöltés ideje: 2024.04.20.

rom részből állt, kiegészítette egy negyedik, következő szövegű résszel:

„4. Az állam, a nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek konkrét helyzetének figyelembevételével intézkedéseket fogantatosít e személyek és a lakosság többségéhez tartozó személyek közötti teljes és valós egyenlőség elérése céljából a gazdasági, szociális, politikai és kulturális élet területein.”

E bármi jogviszony szabályozásának híján lévő deklaratív szövegnek, mely tartalmát tekintve számos nemzetközi jogi dokumentum, így a Keretegyezmény 4. cikk 2. részének nem szó szerinti átírata, – a 2022. évi Kisebbségi Törvény normatív tartalmára semmilyen befolyással nincs. Így nem növeli, illetve nem csökkenti a nemzeti kisebbségek jogait sem, hiszen ilyen elvi kötelezettsége Ukrajnának, mint e nemzetközi szerződések részesének, már eleve létezik.

3. Az 5. „A nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek jogai, szabadságai és kötelezettségei” című 5. cikk hatodik része első bekezdését az alábbiak szerint módosította:

„6. A nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek jogai a törvénynek megfelelően korlátozhatóak az állambiztonság, a területi egység és a társadalmi rend érdekében, zavargások és bűncselekmények megelőzésére, a lakosság egészségének megóvására, más személyek jogainak és szabadságainak védelmére, amennyiben az ilyen korlátozások szükségeszerűek a demokratikus társadalomban.”

E módosítás ellentmond fentebbi 2. pontunkban vizsgált, a kisebbségek tényleges jogegyenlőségét célul kitűző kinyilatkoztatásnak, hiszen ilyen korlátozások bárkire vonatkozhatnak.

4. A 9. cikket kiegészítette az alábbi tartalmú második résszel:

„Az állam megteremti a szükséges feltételeket a nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek hatékony részvételéhez a szociális és gazdasági életben, valamint az állami ügyek irányításában.”

A kisebbségi jogok ukrajnai gyakorlati megvalósulása szempontjából e deklaratív megnyilatkozásnak nincs semmilyen jelentősége. E szöveg nem más, mint a Keretegyezmény 15. cikkének nem szó szerinti átirata.

5. A 10. A „Jog a nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvének használatára” című cikk az alábbiak szerint módosult.

5.1 A 10. cikk második részében, melynek a módosítás előtti hatályos szövege:

„Az olyan nyilvános rendezvények (gyűlések, konferenciák, meetingek, kiállítások, tanfolyamok, szemináriumok, képzések, megbeszélések, fórumok, egyéb nyilvános rendezvények), melyeket a nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek szerveznek és valósítanak meg, megrendezhetőek az adott nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvén.”

úgy módosult, hogy a *„melyeket a nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek szerveznek és valósítanak meg”*, mondatrészt *„a nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek részére szerveznek”* mondatrész váltotta fel.

E módosítási javaslatot a törvénytervezet megalkotói minden bizonnyal a Velencei Bizottságnak a 2022. évi Kisebbségi törvényről szóló véleménye 42. sz.b.-ben, a kisebbségekhez tartozó személyek, e személyeket tömörítő szervezetek, illetve az ilyen személyek részére szervezett rendezvények korlátozásmentes kisebbségi nyelvhasználatával kapcsolatos bármilyen korlátozások kizárására vonatkozó ajánlása végrehajtásának szánták.

Szerintünk, az eredeti szövegben fellelhető korlátozást, mely szerint csak a kisebbséghez tartozó személyek által rendezett (szervezett) ese-

ményeken szabad a kisebbségi nyelvhasználat, a javasolt normaszöveg egy újabbal, súlyosabb korlátozással váltotta fel, mely szerint csak a kizárólag a kisebbségekhez tartozó személyek részére rendezett (szervezett) eseményeken lehet használni a kisebbségek nyelvét.

5.2 A 10. cikk harmadik részének első bekezdését két helyen módosították. Ennek hatályos szövege szerint:

„Az adott nemzeti kisebbség (közösség) nyelvén bonyolíthatók le azok a kulturális, művészeti, szórakoztató és látványrendezvények, melyek szervezője nemzeti kisebbség (közösség) társadalmi szervezete. Az ilyen rendezvények konferálása az adott nemzeti kisebbség (közösség) nyelvén történhet. A látogatók (közönség) kérésére az ilyen rendezvény szervezője biztosítja a konferálás szinkron- vagy folyamatos államnyelven való tolmácsolását, amennyiben az erre irányuló kérés a rendezvény kezdete előtt 48 óránál nem később érkezett.”

Az első mondatban *„melyek szervezője nemzeti kisebbség (közösség) társadalmi szervezete”* mondatrészt, – *„melyet nemzeti kisebbséghez (közösséghez) tartozó személyek szerveznek és valósítanak meg”* mondatrészre cserélték. Valamint az utolsó mondatban a *48 óra határidőt 72 óra váltotta fel.*

E módosítás valószínűleg a Velencei Bizottságnak 2022. évi Kisebbségi törvényről készült Véleményének 43. sz.b.-ben foglaltak megvalósításának szándékával született melyben ajánlják e rendelkezés felülvizsgálatát.

Véleményünk szerint e célját a jogszabály nem éri el. Hiszen míg a jelzett formátumú rendezvények szervezését az addig érvényes előírás kifejezetten a kisebbségek társadalmi szervezetei számára biztosította, addig a módosított változat már csak kizárólag a kisebbségekhez tartozó személyek részére teszi lehetővé ugyanezt. Azaz mindkettő jelentősen jogszűkítő. A tolmácsolás iránti kérés határidejének kitolása semmit sem változtat e rendelkezésnek Ukrajna nemzetközi kötelezettségével összeegyeztethetetlen voltán.

5.3 A 10. cikk negyedik részében, melynek a módosításig hatályos szövege: *„A tömegtájékoztatási eszközökben (médiában) a nemzeti ki-*

sebbségek (közösségek) nyelve a törvénynek megfelelően használható. A nemzeti kisebbségeknek joguk van a törvénynek megfelelően létrehozni saját tömegtájékoztatási (médiá) eszközeiket” a módosítás tartalmi változást nem okozott a „tömegtájékoztatási (médiá)” szavak helyett befoglalt „médiá” szó használata.

E módosítás meglátásunk szerint jogszerűítő jellegű, mert bármilyen tatalommal, definícióval ruházzuk is fel e két fogalmat, együttesen bizonyára nagyobb teret fednek le, mint külön-külön. Egyébként, e normaszöveg ismételten megerősíti a kisebbségi nyelvek használatának az Államnyelvtörvényben és a Médiatörvényben előirt korlátozásait, melyekkel kapcsolatosan a Velencei Bizottságnak a 2022. évi Kisebbségi törvényről készült Véleményének 46. sz.b.-ben fogalmazott meg kritikát.

5.4 A 10. cikk ötödik, a kisebbségi nyelveken való könyvkiadást, illetve terjesztést szabályozó részében történt módosítás szerint a helyi és/vagy az állami költségvetés finanszírozásában kisebbségi nyelveken megjelentetett kiadványokra nem vonatkozik az Államnyelvtörvény 26. cikk második része első bekezdésében megszabott azon kötelezettség, mely a kiadókat, az éves szinten megjelentetett kiadványok 50%-nak ukrán nyelven való kiadására kötelezi. Továbbá a kisebbségi nyelveken megjelent kiadványok terjesztésére létrehozott speciális könyvesboltokra nem vonatkozik az Államnyelvtörvény 26. cikk ötödik része első bekezdésének a könyvesboltok számára előirt azon kötelezettség, hogy kínálatuk legalább 50%-nak ukrán nyelvűnek kell lennie.

A törvénytervezt e részét kiegészítették egy új harmadik bekezdéssel, mely „a nemzeti kisebbségek (közösségek) jogainak megvalósulása céljából létrehozott speciális könyvesbolt” fogalmának a meghatározását tartalmazza, melynek lényege, hogy az ilyen árusítóhelyek létrehozásának és működésének rendjét a központi végrehajtó hatalom információs és kiadói tevékenyégek alakításáért felelős szerve határozza meg.

Vagyis, nem történt érdemi változás a nyomtatott kiadói termékek kisebbségi nyelveken való kiadása-terjesztése terén meglévő korlátozásokban sem. Tehát ez esetben is ismételten törvényi megerősítést

nyert a már korábbi jogszabályokban is kodifikált diszkriminatív állapot. (lásd a Velencei Bizottságnak a 2022. évi Kisebbségi törvényről szóló Véleményének 47-50. sz.b.-ben foglaltakat.)

5.5. Kibővítették a 10. cikk hatodik, a kisebbségi nyelveknek a sürgősségi segítségnyújtás során való használatát szabályzó részét. Ennek hatályos szövege szerint *„a nemzeti kisebbségekhez (közösséghez) tartozó személy kérésére a nemzeti kisebbség (közösség) nyelve használható sürgősségi segítségnyújtás esetében, amennyiben ez a nyelv elfogadható (érthető) a felek számára.”*. A „segítségnyújtás” és az „esetében” szavak közé a következő mondatrészt ékelték be: *„az időotthonokban gondozott szépkorú polgárok”,* és a *„segítség és védelem nyújtás esetén, amennyiben a személy otthoni erőszak áldozata lett”* mondatrészekkel. Valamint *„az elfogadható a felek számára”* kifejezést, az *„amennyiben érthető a felek számára”* szavakkal cserélték fel.

Ez esetben a törvényalkotók megvalósították a Velencei Bizottságnak a 2022. évi Kisebbségi törvényről szóló Véleményének 51. sz.b.-ben foglaltakat. Bár meglátásunk szerint, az *„amennyiben érthető a felek számára”* szavakkal történő feltétel szabás a gyakorlatban nem sokkal gyarapítja az ukrainai kisebbségek jogainak tárházát.

5.6 A Velencei Bizottságnak a 2022. évi Kisebbségi törvényről szóló Véleményének 59. sz.b.-e a Kisebbségi Törvény 10. cikke tizedik bekezdésének felülvizsgálatát javasolja oly módon, hogy ebben a cikkben határozzák meg a kisebbségi nyelvhasználati jog lényeges elemeit azokban a településekben, melyekben a kisebbségekhez tartozó személyek hagyományosan, illetve jelentő számban élnek, valamint, hogy a nyelvhasználati jog megállapításának módszertana alapvető kritériumait magában a törvényben állapítsák meg.

A törvényhozó, a 10. cikk tizedik bekezdésének módosításával csak az egyik javaslatot valósította meg, nevezetesen a módszertan kritériumrendszerének egyes részleteit állapítja meg, ugyanakkor továbbra is tartózkodik bármilyen nyelvhasználati jog konkrét meghatározásától. Valamint a 10. cikket az alábbi 12. résszel egészítette ki:

„Azon települések lajstromát melyben a nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek hagyományosan élnek, illetve melyekben az ilyen személyek a lakosság jelentős részét alkotják, valamint e lajstrom összeállításának rendjét Ukrajna Miniszteri Kabinetje állapítja meg”.

Tehát, az Alkotmányban a nemzeti kisebbségek számára garantált szabad nyelvhasználathoz való jog e törvénymódosítás (Első módosító törvény) értelmében az alábbi korlátozások, illetve feltételek mellett valósulhat meg:

- a kisebbségi nyelvhasználatra csak a településeken (faluközség, város), és az ún. kistérségekben (hromáda) van lehetőség, a járásokban és megyékben nem;
- települések közül is csak azokban, melyekben a kisebbséghez tartozó személyek hagyományosan élnek, illetve amelyekben e személyek az adott településen a lakosság jelentős számát alkotják;
- amennyiben e település szerepel a Kormány által ilyenek (nemzeti kisebbség által hagyományosan és/vagy jelentős számban lakott) kategorizált települések lajstromán;
- és amennyiben az ilyen személyek ezt kifejezetten kérik, és az ilyen kérésük megfelel (a nem tudni ki által és milyen kritériumok alapján meghatározott) reális igényeknek;
- valamint mind e feltételek teljesülése után, amennyiben a helyi tanács az erre feljogosító döntését meghozza.

E jogok megvalósulása kizárólag Ukrajna Miniszteri Kabinetje (Kormánya) által jóváhagyott módszertan szerint történhet, és csak azokban a településekben, melyek lajstromát ugyancsak a Kormány határozza meg a saját maga által meghatározott rendben.

Véleményünk szerint, továbbra is fennmaradt az az alkotmánysértő helyzet, hogy nem törvényben, hanem alacsonyabb rendű jogszabályban kerülnek meghatározásra nyelvhasználattal kapcsolatos szabályok, ami ellentétes az Alkotmány 92. cikke első és harmadik bekezdésében foglaltakkal. És az ukrán jogrend számára továbbra is értelmezés nélkül maradnak az olyan alapvető fogalmak -kritériumok, mint „kisebbsé-

gek által hagyományosan lakott település”, „kisebbségek által jelentős számban lakott település”, „kisebbség kérése”, „reális igény”.

A fentebbiekkel kapcsolatban alapvető fontosságú, hogy az Első módosító törvény e részének hatálybalépésével a közigazgatási nyelvhasználat területén semmilyen jog nem került meghatározásra. Ezek a későbbiekben ismertetésre kerülő kormányrendeletekben lettek (részben) meghatározva.

6. A 2022. évi Kisebbségi törvény 5. „Az oktatáshoz való jog” című cikkét az Első módosító törvény a következő előírást tartalmazó új résszel egészítette ki:

„Az állam, Ukrajna Miniszteri Kabinetje által megállapított rendben garantálja az ingyenes tankönyvellátást (az elektronikusokat is) a teljes általános középiskolai oktatásban részesülő nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek részére”.

A diszkrimináció tilalma elvének fényében e módosítás értelmezhetetlen, hiszen az ukrán jogrendben, az 2017. évi Oktatási törvény 4. cikk harmadik részének második bekezdése szerint, az állam minden teljes általános középoktatásban részesülő számára biztosítja az ingyenes tankönyvellátást. Ugyanakkor e módosítás számos megválaszolatlan kérdést vet fel. Többek között: E rendelkezés nélkül e személyek nem lennének jogosultak az ingyenes tankönyvellátásra? Hogyan szándékoznak azonosítani e személyeket? Miért nem a kisebbségi nyelvű oktatásban részesülők a kedvezményezettek, illetve miért nem a kisebbségek nyelvein kiadott tankönyvek ingyenesek? Jogosultak-e az ingyenes tankönyvre a magán tanintézményekben oktatásban részesülők?

Összegezve a fentebbieket megállapíthatjuk, hogy az Első módosító törvény nem érte el a kezdeményezők által a törvénytervezet indoklásban kitűzött célt, vagyis nem fejleszti és cizellálja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek szabadságai és jogai megvalósulásának törvényi szabályozását.

Véleményünk szerint ez egy sikertelen jogalkotói próbálkozás volt az Európa Unió tagság elérése egyik feltétele formális teljesítésére, amely arról tanúskodik, hogy a kijevi vezetés, a nemzeti kisebbségeket illetően, továbbra is ragaszkodik az oktatási törvényekben és a Média-törvényben, valamint az Államnyelvtörvényben lefektetett, az Alkotmány szövegét és szellemiségét, valamint számos nemzetközi egyezményben vállalt kötelezettségét sértő politikája folytatásához.

4.2 ENSZ Vélemény a 2022. évi Kisebbségi törvény első módosításáról

ENSZ Emberi Jogi Bizottsága Ukrajnai Megfigyelő Missziójának a harminchetedik, a 2023. augusztus 1. – november 30. közötti időszakot felölelő jelentésének 90. és 91. számozott bekezdéseiben megállapítja,²⁰ hogy a parlament 2023. szeptember 21-én módosította a 2022. évi Kisebbségi törvényt, melyben megvalósulnak a Monitoring Misszió és a Velencei bizottság egyes ajánlásai. Például a 10. cikk módosított 6. bekezdése lehetővé teszi a gyorssegélyt nyújtó szolgálatoknak és a családon belüli erőszak áldozatainak a kisebbségi nyelv használatát, valamint a módosított 10. cikk 3. bekezdése garantálja a nemzeti kisebbségek részére az ingyenes tankönyvellátást.

Ugyanakkor rámutat, hogy a Monitoring Misszió és a Velencei Bizottság javaslatainak zöme nem valósult meg. Egyebek mellett a kisebbségi nyelvhasználatot a közösségi szolgáltatások, a választások és népszavazások, az oktatás, a kulturális és sport rendezvények területeit illetően. Ezen kívül a módosítás két rendelkezése megszünteti számos jog alkalmazhatóságát a „magukat az agresszornak minősített állammal azonosító” nemzeti kisebbségek, illetve azok nyelveit illetően. Szerintük ez sértheti az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 1. cikkében foglalt diszkrimináció elvét.

²⁰ Report on the Human Rights situation in Ukraine, 1 August to 30 November 2023. Letöltés helye: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2023-12/23-12-12-OHCHR-37th-periodic-report-ukraine-en.pdf> ; letöltés ideje: 2024.04.20.

A Monitoring Misszió észrevételezte, hogy az Ukrán legfelsőbb Tanácsban bejegyzésre került a Velencei Bizottság észrevételeinek megvalósítását célzó újabb törvénytervezet.

4.3 A módosított Kisebbségi törvény módosítása – Második módosító törvény

Mint az a fentebbiekből is kiderült az Első módosító törvény elégtelennek bizonyul arra, hogy akár formálisan megfeleljen az Európai Unió csatlakozási tárgyalások elkezdésének előfeltételül szabott kritériumoknak. E tekintetben a törvényhozó gyorsított ütemű jogszabályalkotásba kezdett a rendelkezésre álló idő szűke miatt, hiszen 2023. december 16-ára volt kitűzve az Európai Tanács azon ülése, melyen e kérdésben (is) döntést kellett hozni. Ezért, az utóbbi éveket tekintve, e jogterületre vonatkozóan példátlan módon Ukrajna Miniszteri Kabinetje (Kormánya) állt elő törvénytervezettel, amit ugyancsak rendhagyó módon (igaz nagyon záros határidőben) még tényleges, érdemi vitára is bocsájtottak. E vita eredményeként a kárpátaljai magyar szervezetek egyes javaslatai is visszatükröződtek az Ukrán Legfelsőbb Tanácsban 2023. november 23-án 10288 számmal, „Ukrajna egyes törvényeinek módosításáról az Európa Tanács és szervei a nemzeti kisebbségek (közösségek) jogairól szóló, egyes területeken tett szakértői véleményének figyelembevételével” címen bejegyzett törvénytervezetben²¹. Mivel e dokumentum eredetileg bejegyzett szövege nem került érdemi parlamenti megvitatásra, ezért vizsgálatától eltekintünk.

Végül is 2023. december 8-án, nevezett törvénytervezettel meg egyező címmel, mint azzal szembeni, parlamenti képviselők által indítványozott alternatív törvénykezdeményezés, a 2023. december 5-én bejegyzett 10288-1 számú tervezet lett 317 szavazattal, több mint 2/3-os többséggel, plenáris parlamenti vita nélkül elfogadva, egy úgynevezett „európai integrációs törvénytervezet csomag” részeként (mint

²¹ Letöltés helye: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43294>; letöltés ideje: 2024.04.20.

egyébként a 2022. évi Kisebbségi törvény is, szinte napra pontosan egy évvel korábban). Azon túl, hogy ekként a Hárszabályról szóló törvény megsértésével történt az elfogadása, e törvénytervezet és elfogadásának furcsaságaihoz tartozik még, hogy az előterjesztők, és a törvény elfogadását támogatók sorában találjuk a nyelvkérdést illetően (is) „legnemzetibb” álláspontot képviselő, – ultranacionalista parlamenti képviselőket, akik még napokkal e szavazás előtt is élesen ellenezték még a gondolatát is egy ilyen jellegű jogszabály elfogadásának, ami jelzi a helyzet kényszerű jellegét.

A továbbiakban ismertetjük és elemezzük ezt a jogszabályt, Ukrajna 2023. december 8-án kelt 3504-IX sz. Törvényét „Ukrajna egyes törvényeinek módosításáról az Európa Tanács és annak szervei által a nemzeti kisebbségek (közösségek) jogainak egyes területeit illetően tett szakértői véleményének figyelembevételével kapcsolatosan” (továbbiakban – Második módosító törvény),²² amely struktúráját tekintve egy hét részre tagolt „salátatörvény”, melynek mindegyik része egy-egy ágazati törvényben eszközöl ki módosításokat.

4.3.1 A Második módosító törvény 1. része

Ez kiegészíti „A helyi önkormányzatokról Ukrajnában”, című Törvény 32. cikkének „b” pontját 12. alponttal,²³ mely szerint azoknak a helyi községi, nagyközségi városi önkormányzatok végrehajtó szerveinek (végrehajtó bizottság), melyekben a nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek által hagyományosan lakottak, vagy amelyeken az ilyen személyek a lakosság jelentős részét alkotják, feladatául szabja az adott nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvei használata jogának a biztosítását. Ugyanakkor, a 2022. évi Kisebbségi törvény 10. cikk 7. és 8.része egyes nyelvi kérdések (nyilvános feliratozás, hivata-

²² Letöltés helye: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-20#Text>; letöltés ideje: 2024.04.20.

²³ Ukrajna 1997. évi 280/97 számú törvénye A helyi önkormányzatokról Ukrajnában. Letöltés helye: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#-Text> ; letöltés ideje: 2024.04.20.

lok – intézmények megnevezésének feliratozása stb.) szabályozását a helyi tanácsok (választott testületek) hatáskörébe utalja. Így e törvénymódosulás helyi szinteken újabb jogalkalmazási bizonytalanság forrása lesz. Mert bizonytalanná válik, melyik helyhatalmi szerv „mit és miről dönt?“, illetve „mit biztosít?“.

4.3.2 A Második módosító törvény 2. része

Ez előírja „A felsőoktatásról” szóló Törvény 48. cikkének a következő tartalmú negyedik résszel való kiegészítését:

„A magántulajdonban lévő felsőoktatási intézményeknek joguk van szabadon megválasztani az oktatás nyelvét, amely az Európai Unió hivatalos nyelve (egy, több vagy az összes tantárgy, egyéni feladat, illetve az ellenőrzési eljárások lefolytatása esetében), biztosítva az ilyen intézményekben tanuló személyeknek az államnyelv külön tantárgyként való tanulását”.²⁴

Meglátásunk szerint ez pozitív előrelépés a nyelvszabadság biztosítása irányába a felsőoktatás területén. Ukrajna ezzel lényegében eleget tesz a Nyelvi Charta ratifikációjával e területen vállalt kötelezettségének. Ugyanakkor nem tartalmaz minden kérdésre megnyugtató választ. Továbbra is fennmarad az Európai Unió nyelvét beszélő nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, és a más nyelveket beszélők megkülönböztetése. Valamint minden nemzeti kisebbség hátrányos megkülönböztetése a közpénzekből fenntartott felsőoktatási intézmények tekintetében, amelyekben az érvényes szabályozás gyakorlatilag továbbra is tiltja – az ukrán és az angol nyelven kívül – bármilyen más nyelven történő oktatás lehetőségét.

A kárpátaljai magyarok szempontjából is ilyen felemás a kép. E törvénymódosítás megoldotta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar

²⁴ Ukrajna 2014. évi 1556-VII. számú törvénye A felsőoktatásról. Letöltés helye: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>; letöltés ideje: 2024.04.20.

Főiskolán folytatott magyar nyelvű oktatás legitimitásának kérdését, de továbbra is függőben marad a magyar nyelven való (akár rész-) oktatás további lehetősége az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán-Magyar Oktatási-Tudományos Intézete keretében. Az Államnyelvtörvény 21. cikk 5. része szerint ugyanis „az oktatási intézményekben, az oktatási programnak megfelelően, megengedett egy- vagy néhány tantárgy két-vagy több nyelven való oktatása – államnyelven, angol nyelven, az EU más hivatalos nyelvein.” Ami értelmezésünkben, az Ungvári Egyetem esetében az jelenti, hogy a magyar nyelv és irodalom tantárgyakon kívül bármilyen más diszciplína oktatása csak ukrán nyelven, vagy párhuzamosan (egyszerre?) ukrán és magyar nyelven folytatható.

4.3.3 A Második módosító törvény 3. része²⁵

E passzusok az Oktatásról szóló törvény²⁶ két módosítását irányozzák elő.

3.1. A 7. cikk első részének első bekezdése az alábbiak szerint módosul:

„Az oktatási intézményekben az oktatás nyelve az államnyelv. Azokban az osztályokban (csoportokban), amelyekben az Európai Unió hivatalos nyelvének számító nemzeti kisebbségek nyelvén folyik az oktatás, az oktatási folyamatban az államnyelv mellett garantált az adott nemzeti kisebbség nyelve használatának joga.”

Ez előrelépésként értékelhető a nemzeti kisebbségek anyanyelvi oktatásban való részesülését szavatoló alkotmányos rendelkezések szavatolása tekintetében. Ugyanakkor számos új kérdést vet fel, és így

²⁵ A négy szintű címsorokat elkerülendő a 4.3.3; 4.3.4; 4.3.5.; és a 4.3.6-s számú alfejezeteken belüli tagolásokat ezen alfejezetek utolsó számát használva rendeztük további szerkezeti alegységekbe [a szerk.].

²⁶ Ukrajna 2017. évi 2145-VIII. számú törvénye Az oktatásról. Letöltési helye: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>; letöltés ideje: 2024.04.20.

újabb jogbizonytalanságok forrása is. Jogbizonytalanságok forrását képezi a szöveg azon része, mely szerint *„az államnyelv mellett garantált az adott nemzeti kisebbség nyelvhasználatának joga”*. Nem világos, hogy mi is lehet a normatív tartalma *„az államnyelv mellett”* kifejezésnek. Például, ukrán nyelven is kell párhuzamosan (vagy részben) oktatni a tantárgyakat? Vagy csak olyan oktatási intézményben folytatható oktatás nemzeti kisebbség nyelvén, melyben párhuzamos ukrán nyelven oktató osztályok is vannak? Illetve van-e létjogosultsága olyan ukrán oktatási intézményeknek, melyekben csak olyan osztályok (csoportok) vannak, ahol csak nemzeti kisebbség nyelvén folyik az oktatás? Utóbbi kérdések feltevése azért nem alaptalan, mert a 2014 után kialakult ukrán jogrend már nem ismer nemzetiségi kisebbségek nyelvén oktató állami, illetve önkormányzati oktatási intézményeket.

E kérdések különösen relevánsak a kárpátaljai magyarok és minden más jelenleg még anyanyelvi oktatási intézményekkel (a magyarság esetében intézmények rendszerével) rendelkező ukrainai kisebbség számára.

3.2. A XII. „Záró- és átmeneti rendelkezések” szakasz 3. pontjának 19. alpontja a következőképpen módosult:

„azon ukrainai nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, akiknek nyelve az Európai Unió hivatalos nyelvei, és akik 2018. szeptember 1. előtt az adott nemzeti kisebbség nyelvén kezdték meg az általános középfokú tanulmányaikat, jogukban áll a teljes általános középfokú oktatás befejezéséig az e Törvény hatálybalépése előtt fennálló szabályoknak megfelelően folytatni tanulmányaikat.”

Véleményünk szerint ez mind az alkotmányos jogrendnek, mind a nemzetközi kötelezettségeknek megfelelő törvényi rendelkezés, mely azonban két észrevételt keletkeztet: 1) a nem Európai Unió nyelvét beszélők további diszkriminációja, ami ellentmond a nemzetközi kisebbségvédelem általános jogelveinek; 2) mi történik a kárpátaljai magyar tannyelvű oktatással, ha Magyarország nem lesz EU tag? (teoretikus kérdés, de jogi szempontból releváns).

4.3.4 A Módosító Törvény 4. része

E rész az Államnyelvtörvény több módosítását irányozza elő.

4.1. A 18. cikk ötödik részét az alábbiak szerint módosul:

„Ukrajna őshonos népei és a nemzeti kisebbségei jogainak megvalósulását meghatározó törvényben meghatározott rendben és feltételekkel megengedett Ukrajna adott őshonos népeinek és nemzeti kisebbségeinek nyelvein elkészített és államnyelven dublított választási agitációs anyagok terjesztése.”

Ennek rendjét a 2022. évi Kisebbségi törvény¹⁰. cikke 9. része a következőképpen szabályozza:

„A nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek által hagyományosan lakott településeken, vagy amelyekben az ilyen személyek a lakosság jelentős részét alkotják, megengedett az államnyelven készült és a nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvén megjelentetett választási anyagok terjesztése.”

E módosítás (4.1) nem jelent előrelépést a már a 2022. évi Kisebbségi törvényben meglévő, egyébként a korábbi (2014 előtti) rendhez viszonyítottan jogszerűt szabályzáshoz képest. Ugyanakkor egy újabb, a jogbizonytalanságot jelentő kérdést vet fel. A Második módosító törvény „nemzeti kisebbségeinek nyelvein elkészített és államnyelven „dublított”,²⁷ míg a 2022. évi Kisebbségi törvény „államnyelven készült és a nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvén megjelentetett” választási anyagok terjesztését engedi meg. Akkor milyen nyelven kell (megengedett) készíteni, illetve lehet dublítani ezeket az anyagokat?

²⁷ A „dublírozás” kifejezés a kisebbségi nyelven (szóban és/vagy írásban) közzétett szövegnek az államnyelven való kötelező, szó szerinti, valamint nem kisebb terjedelmű, illetve betűméretű formátumban való megjelenítését jelenti.

4.2. A 21. cikk első része első bekezdése az alábbiak szerint módosul (ami „Az oktatásról szóló” Törvényben megejtett főntebb már elemzett módosítás átültetése az Államnyelvtörvénybe.):

„Az oktatási intézményekben az oktatási folyamat nyelve az államnyelv. Azokban az osztályokban (csoportokban), amelyekben az Európai Unió hivatalos nyelvének számító nemzeti kisebbségek nyelvén folyik az oktatás, az oktatási folyamatban az államnyelv mellett garantált az adott nemzeti kisebbségi nyelv használatának joga.”

4.3. A 26. cikk negyedik rész második bekezdése az alábbiak szerint módosul:

„Ez a követelmény nem terjed ki azokra a kiadói termékekre, amelyek krími tatár nyelven, Ukrajna őshonos népei vagy nemzeti kisebbségei nyelvén jelentek meg állami és/vagy helyi költségvetés eszközeinek felhasználásával Ukrajna őshonos népei és nemzeti kisebbségei jogai megvalósulásának rendjét meghatározó törvénynek megfelelően, valamint azokra a kiadói termékekre, amelyeket azon nemzeti kisebbségek nyelvén adtak ki, amelyek az Európai Unió hivatalos nyelvei.”

Az ötödik rész harmadik bekezdése pedig a következőképpen módosul:

„E rész első bekezdésének rendelkezései nem terjednek ki azokra a könyvárudákra és egyéb intézetekre, amelyek csak az Európai Unió hivatalos nyelveihez tartozó őshonos népek és nemzeti kisebbségek nyelvein és állami nyelven kiadott könyveket és/vagy idegen nyelvű szótárakat, társalgási nyelvkönyveket, idegen nyelvű tankönyveket forgalmazznak.”

Anélkül, hogy elmélyednénk az Államnyelvtörvény okozta nyelvi sajátosságokban, összességében megállapíthatjuk, hogy e jogszabálmódosítások következtében Ukrajnában gyakorlatilag megszűnt az Euró-

pa Unió hivatalos nyelvein kiadott nyomdai kiadványok árusításának bármilyen korlátozása.

A magyar nyelv viszonylatában ezzel Ukrajnában megszűnt bármilyen jogszabályi korlátozás nyomtatott sajtótermékek, könyvkiadványok készítését és terjesztését illetően! Ugyanakkor marad a nem Európa Uniós nyelvű kiadványok, és ezzel együtt az ilyen nyelveket beszélő nemzeti kisebbségek diszkriminatív helyzete e területen.

4.4. A IX. szakasz „Záró- és átmeneti rendelkezések 3. részének második bekezdése szerint (ami „Az oktatásról szóló” Törvényben megejtett, jelen írásunkban már vizsgált módosítás átültetése az Államnyelvtörvénybe.):

„Azon ukrajnai nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek, akiknek nyelve az Európai Unió hivatalos nyelvei, és akik 2018. szeptember 1. előtt az adott nemzeti kisebbség nyelvén kezdték meg az általános középfokú tanulmányaikat, jogukban áll a teljes általános középfokú oktatás befejezéséig az e Törvény hatálybalépése előtt fennálló szabályoknak megfelelően folytatni a tanulmányaikat”

4.3.5 A Második módosító törvény 5. része

„A teljes általános középfokú oktatásról” szóló Törvény 5. cikke az alábbiak szerint módosul:

Az 5.1. az 5. cikk az első része a következőképpen módosul:

„Az oktatási intézményekben az oktatás nyelve az államnyelv. Azokban az osztályokban (csoportokban), amelyekben az Európai Unió hivatalos nyelvének számító nemzeti kisebbségek nyelvén folyik az oktatás, az oktatási folyamatban az államnyelv mellett garantált az adott nemzeti kisebbségi nyelv használatának joga.”

Mindez az Oktatási törvényben és az Államnyelvtörvényben már ki-
eszközölt és fentebb elemzett módosítások átültetését jelenti „a teljes
általános középfokú oktatásról” szóló törvénybe.

5.2. Az 5. cikk hatodik rész első-harmadik bekezdései az alábbiak
szerint módosulnak:

„Azok az ukrainai nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek,
akiknek nyelvei az Európai Unió hivatalos nyelvei, és akik élnek
az adott nyelven való tanulás jogával az állami, önkormányzati
vagy magán oktatási intézményekben, részesülhetnek:

általános középfokú oktatásban a nemzeti kisebbségek adott
nyelvein, az ukrán nyelvvel, az ukrán irodalommal és Ukrajna
történelmével kapcsolatos tantárgyak (integrált kurzusok) kivé-
telével, amelyeket államnyelven oktatnak;

szakosított középiskolai oktatásban a nemzeti kisebbségek adott
nyelvein, az ukrán nyelvvel, az ukrán irodalommal és Ukrajna
történelmével kapcsolatos tantárgyak (integrált kurzusok) kivé-
telével, amelyeket államnyelven oktatnak;”

E módosítások helyreállítják a 2014. előtti jogállapotot. Megjegyezzük
ugyanakkor, hogy a szakközépiskolai oktatásra ezen, a nemzeti ki-
sebbségek jogai szempontjából pozitív rendelkezések nem vonatkoz-
nak. Szakközépiskolai oktatás Ukrajnában továbbra is csak államnyel-
ven folytatható.

5.3. az 5. cikk a harmadik bekezdés után új bekezdéssel egészül ki:

„Azon nemzeti kisebbségek nyelvein oktató osztályokban (cso-
portokban), melyek az Európa Unió hivatalos nyelvei, az oktatá-
si intézmény döntése alapján az államnyelvű tantárgyak (integ-
rált kurzusok) listája bővíthető.”

Megjegyzendő, hogy ez lehetőséget nyithat az iskolák fokozatos (bur-
kolt) „ukránosítására” is.

4.4.6 A Második módosító törvény 6. része

A 2022. évi már egyszer módosított Kisebbségi törvény további módosításait tartalmazza.

6.1. Az 1. cikk a következőképpen módosul:

A fogalmak meghatározása

„1. Az ezen törvényben a fogalmak a következő jelentéssel bírnak:

1) Ukrajna nemzeti kisebbsége (közössége) (a továbbiakban – nemzeti kisebbség (közösség) – ukrán állampolgárok állandó csoportja, melynek tagjai etnikai hovatartozásuk szerint nem ukránok, Ukrajna területén, annak nemzetközileg elismert államhatárai között élnek, s akiket közös etnikai, kulturális, nyelvi és/vagy vallási ismérvek egyesítenek, valamint tudatában vannak e csoporthoz való tartozásuknak, és törekednek nyelvi, kulturális, vallási önazonosságuk megőrzésére és fejlesztésére.

A nemzeti kisebbségek (közösségek) az ukrán társadalom elválaszthatatlan, integráns és szerves részei;

2) az a település, amelyben Ukrajna valamely nemzeti kisebbségéhez (közösségéhez) tartozó személyek hagyományosan élnek – olyan falu, nagyközség, város –, ahol az adott nemzeti kisebbséghez (közösséghez) tartozó személyek a vonatkozó időszakkal kapcsolatos hivatalos állami statisztikai adatok szerint az elmúlt 100 évben folyamatosan éltek, és az ilyen információ gyűjtése vagy szerzése időpontjában a meglévő lakosság nem kevesebb, mint 10 százalékát teszik ki.

A településen való folyamatos lakhely követelménye nem vonatkozik a deportált vagy népirtás által alapon érintett személyekre, valamint azokra a személyekre, akik lakóhelyüket

fegyveres konfliktus vagy ideiglenes megszállás következtében hagyták el;

3) az a település, ahol a nemzeti kisebbséghez (közösséghez) tartozó személyek a lakosság jelentős részét teszik ki – olyan falu, nagyközség, város –, ahol az érintett nemzeti kisebbséghez (közösséghez) tartozó személyek a hivatalos állami statisztikai adatok szerint az ilyen adatok gyűjtésének vagy átvételének időpontjában az összlakosság több mint 15 százalékát teszik ki.”

Mindenképpen előremutató, hogy a törvényalkotó konkretizálja a nemzeti kisebbségek által „hagyományosan” és „jelentős számban” benépesített területek fogalmait. A „jelentős számban élés” 15%-os kritériuma is elfogadható, több állam gyakorlatából visszaköszönő küszöbérték. Ugyanakkor „a hagyományosan” helyben élők lakossági arányának 10%-ban való meghatározása véleményünk szerint értelmetlenné (használatatlanná) teszi e fogalmat, és ellentétes annak nemzetközi jogi értelmével, ami kifejezetten az arányaiban kislétszámú, de az adott település-vidék életében történelmileg, kulturálisan jelentős népeiséget képező kisebbségi közösségekhez tartozó személyek jogvédelmét célozza.

Ez utóbbi a kárpátaljai magyar közösség szempontjából különösen releváns, hiszen ennek alapján Beregszász kivételével a magyarlakta megyei városok (Munkács, Ungvár, Nagyszőlős) több ezer lélekszámú magyar közösségei esnek el (az anyanyelvi oktatáshoz való jog kivételével) szinte minden egyéb kisebbségi jog védelmének és gyakorlásának lehetőségétől.

6.2.A 10. cikkben: a harmadik rész első bekezdésében a 10-es számot kicserélték 20-as számra, ami az jelenti, hogy a nyilvános rendezvények ukrán nyelvű konferálása kikényszerítéséhez ez után nem 10, hanem legalább 20 fő beadványára lesz szükség, akik ilyen igényüket legalább 72 órával a rendezvény kezdete előtt kell, hogy közöljék a szervezőkkel.

Bár e módosítás a nemzeti kisebbségek által és a nemzeti kisebbségek részére megrendezett rendezvény „ukránosításának” megnevezését célozza, ez alapvetően nem változtat e törvényi rendelkezésnek a kisebbségek számára hátrányos voltán, különösen, hogy az állam nem vállal át anyagi terhet az ilyen „ukránosítási” igény kielégítése kapcsán.

Tehát, véleményünk szerint, nem csak e módosítás, de eleve a 10. cikk 3. része teljes terjedelmében továbbra sem felel meg sem a Velencei Bizottság ajánlásainak, sem a korábban (2014-ig) létezett jogok visszaállítása kritériumának.

6.3. a 10. cikk ötödik része, a következőképpen módosul:

„A nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvén megjelent kiadói termékekre nem terjed ki 'Az ukrán nyelv, mint államnyelv működésének biztosításáról' szülő Ukrajna Törvénye 26. cikke negyedik része első bekezdésének követelménye.

A kizárólag a nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvein és államnyelven kiadott könyvkiadványoknak a törvénynek megfelelő forgalmazásával foglalkozó könyvesboltokra és egyéb intézményekre nem terjednek ki 'Az ukrán nyelv, mint államnyelv működésének biztosításáról' szülő Ukrajna Törvénye 26. cikke ötödik része első bekezdésének követelményei.

Az állam elősegíti olyan könyvtárudák és más intézmények fejlődésre irányuló intézkedések megvalósulását, amelyek a nemzeti kisebbségek (közösségek) kulturális igényei és érdekei kielégítése céljából foglalkoznak könyvkiadványok terjesztésével”.

A 4.3- as alfejezetben kifejtett észrevételünk erre a módosításra is vonatkozik.

6.4. a 10. cikk kilencedik része a következőképpen módosul:

„A hagyományosan nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek által lakott településeken, vagy amelyekben

az ilyen személyek a lakosság jelentős részét teszik ki, megengedett a választási kampányanyagok terjesztése – Ukrajna elnökválasztása, Ukrajna népképviselőinek választása és a helyi választások során – az adott nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvén és állami nyelvű dublázással”.

A 4.1-es alfejezetben kifejtett kommentár itt is érvényes. A helyi és országos népszavazások során, illetve a hagyományosan, de már diaszpórában élő kisebbségi személyek számára miért nem megengedett az ilyen kampányanyagok terjesztése?

6.5. a 10. cikk tizenegyedik része következőképpen módosul:

„A hagyományosan nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek által lakott településeken, vagy ahol ezek a személyek a lakosság jelentős részét teszik ki, megengedett a belső és külső reklámok terjesztése az adott nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvén, az államnyelven történő kötelező dublázással. Az államnyelven történő dublázás szövegének meg kell egyeznie a reklám tartalmával és nem lehet kisebb betűtípussal, mint a nemzeti kisebbség (közösség) nyelvén a megjelenő szöveg.

A feliratok dublázására vonatkozó követelmények nem kötelezőek az áruk megnevezéseire, a jogilag védett védjegyekre (árúk és szolgáltatások védjegyei) és a kereskedelmi megnevezésekre.

A helyi kategóriájú audio és audiovizuális médiában megengedett a nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvein előadott reklámok terjesztése, ez esetben az audiovizuális médiában az ilyen reklámot államnyelven feliratozzák.

A szellemi tulajdonjogok tárgyait Ukrajna A reklámról szóló törvénye 6. cikkének második részében meghatározott feltételeknek megfelelően kell reklámozni».

E módosítás lehetővé teszi a reklámanyagok kisebbségi nyelveken való terjesztését. Ugyanakkor felmerülhet az a kérdés, hogy mi van abban az esetben, ha az audio és audiovizuális médiában terjesztett reklám a terjesztés sajátosságából eredően túlterjeszkedik az adott település határain?

6.6. a 10. cikk kiegészül az alábbi tizenharmadik résszel:

„Az ukrán parlament emberi jogi biztosa az Ukrajna Alkotmányában és Az ukrán parlament emberi jogi biztosáról szóló Ukrajna Törvényében meghatározott jogkörön belül parlamenti felügyeletet végez a nemzeti kisebbségek (közösségek) jogainak betartása és a kisebbségek (közösségek) nyelveinek használatát illetően.”

Nem kifogásolva e rendelkezést, megjegyezzük, hogy: 1) A parlamenti emberi jogi biztos miért csak a nemzeti kisebbségek nyelveinek használatát illetően, és miért nem általában a nemzeti kisebbségek jogainak védelmét felügyeli? 2) Eddig, azaz e törvényi rendelkezésig ez nem tartozott a hatáskörébe? Az ukrán jogrend, illetve doktrína szerint, a nemzeti kisebbségek jogai nem képezik az általános emberi jogok szerves részét?

6.7. A 10. cikk kiegészül és a tizennegyedik résszel:

„E cikkely második, harmadik, ötödik, hetedikről tizenegyedik, valamint tizenharmadik részeinek rendelkezései alkalmazandók azon nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvei esetében, amelyek az Európai Unió hivatalos nyelveihez tartoznak, valamint azok esetében akik a nemzeti kisebbségek (közösségek) olyan nyelveinek valamelyikéhez tartoznak, amelyekre vonatkoznak, a 802-IV számú, 2003. május 15-én kelt, a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Charta ratifikálásáról szóló Ukrajna Törvényének követelményei, kivéve azon nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvét, amely állam- (hivatalos) nyelve annak az országnak, amelyet Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa agresszorállamként vagy megszálló államként ismert el”.

E rendelkezéssel a törvényhozó a már meglévők (államnyelv, őshonos nép nyelve, angol nyelv, EU hivatalos nyelvek, nem EU hivatalos nyelvek) mellé újabb két megkülönböztető kritériumot vezet be: 1) Nyelvi Charta védelme alá tartozó, illetve nem tartozó nyelv; 2) agresszor vagy megszálló állam nyelve. Míg a jogszabályok hatályának azokra a nem Európa Uniós nyelvekre való kiterjesztése, melyek a ratifikációs törvény által Ukrajnában regionális és kisebbségi nyelvként lettek elismerve (ezek a gagaúz, a zsidó és a moldáv nyelvek) mindenképpen üdvözlendő, ugyanakkor az Alkotmányban védettként nevesített orosz nyelvnek (és vele együtt a Charta védelme alá tartozó belorusz nyelvnek) *végleges* kiiktatása ilyen védelem alól jogtalansága miatt elfogadhatatlan.

6.8.a Nemzeti Kisebbségek (Közösségek) Központja megnevezésű

19. cikknek, amely a nemzeti kisebbségek kulturális igényei kielégítése céljából létrehozandó ilyen megnevezésű intézmények jogállását és működésének sajátosságait taglalja. E tanulmány terjedelmének korlátai miatt, e cikk szövegének idézésétől eltekintünk, és rendelkezéseivel kapcsolatosan nem fogalmazunk meg véleményt, mert meglátásunk szerint nem tartalmaz a közhatalmi szervek számára megkerülhetetlen kötelezettségeket, illetve a kisebbségi szervezetek számára eszközöket e kötelezettségek megvalósulásának kikényszerítésére.

6.9. E módosítás szerint Törlendő a „Záró és átmeneti rendelkezések” V. szakasz 3. pontja 2. alpontja. Ennek lényege, hogy kikerül a 2022. évi Kisebbségi törvényből az a záradék, mely szerint 5 évvel a hadiállapot megszűnése után az agresszor állam nyelve is e Törvény védelme alá kerülne. Így az agresszor állam nyelve nem lehet védett nyelv Ukrajnában. Vagyis az e módosításig érvényes, határidős diszkriminatív állapot időbeli korlátozás nélkül véglegesítésre kerül.

4.4.7 A Második módosító törvény 7. része

E rész a médiáról szóló törvény módosításait tartalmazza. E módosítások szerint az országos lefedettségű műsorszórásra jogosult televíziós csatornák nyelvét szabályzó 40. cikk első része az alábbi 3. ponttal egészül ki:

az államnyelven sugárzott műsorok részarányának „a műsorok (vagy azok részei) teljes időtartamának legalább 30 százalékát kell kitenniük azon csatornákon, melyek az állami nyelven kívül kizárólagosan Ukrajna azon nemzeti kisebbségei (közösségei) nyelvein közvetítenek, amelyek az Európai Unió hivatalos nyelveihez tartoznak, valamint azokhoz a nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelveihez tartoznak, amelyekre vonatkoznak, a 802-IV számú, 2003. május 15-én kelt, a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Charta ratifikálásáról szóló Ukrajna törvényének követelményei. E rendelkezés alól kivételt képeznek azon nemzeti kisebbségek (közösségek) nyelvein sugárzott tartalmak, amelyek Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa által agresszorállamként vagy megszállóállamként elismert ország nyelvén sugároznak a televíziós műsorszolgáltatók – területi lefedettségtől függetlenül”

Szó szerint ugyanilyen tartalmú normatív szövegű 3. ponttal egészül ki, a helyi és regionális műsorszórásra jogosult televíziós csatornák nyelvezetét szabályzó második része a 40. cikknek. Előbbiektől szövegében kissé eltérő, de normatív tartalmát illetően az előbbiekkal megegyező 4. ponttal egészül ki a földfelszíni sugárzású rádiócsatornák nyelvét szabályzó 40. cikk 3. része is.

E módosítások (kiegészítések) eredményeként tehát, a föntebbi jogszabályváltozás idézetben megnevezett kategóriákba sorolt kisebbségi nyelveken való adásközvetítésre szakosodott televízió és rádió csatornák földrajzi adás-lefedettségüktől függetlenül, egységesen adásidejük legalább 30%-ában ukrán nyelven kötelesek közvetíteni. Ami jelentős könnyítés az eddig érvényben lévő 90%-os (országos lefedettség), illetve 80% -os (helyi és regionális lefedettség) államnyelven való sugárzási kötelezettségéhez viszonyítva.

Ugyanakkor még ez a szabályozás is nehezen egyeztethető össze a Charta ratifikációjával vállalt kötelezettséggel, mely szerint Ukrajnának legalábbis „*bátorítani és/vagy megkönnyíteni*” kellene a regionális vagy kisebbségi nyelveken való tömegtájékoztatást és nem pótlólagos kötelezettségekkel terhelnie azt. Az „agresszor állam nyelve” kategóriába sorolt orosz nyelv teljes és végleges kitiltása a tömegtájékoztatás területéről nyilvánvalóan diszkriminatívnek tekintendő.

Összegezve a Második módosító törvény által az ukrán jogrendben a nemzeti kisebbségek jogaival kapcsolatos változásokat megállapíthatjuk, hogy e jogszabály, a nemzeti kisebbségek jogvédelme szempontjából pozitív, a korábban szavatolt jogok helyreállítása irányába mutató rendelkezést tartalmaz. Külön értékelendő, hogy a jogalkotó, komplex módon, minden vonatkozó jogszabályban megejteti az előírányzott módosításokat.

Ugyanakkor számos olyan rendelkezést is magába foglal, amely újabb kérdéseket vetnek fel ezen pozitívan értékelhető ujjítások (jog-visszaállítások) gyakorlati alkalmazhatóságával kapcsolatosan. Valamint egyáltalán nem tapasztalható elmozdulás a nemzetközi szervezetek által bírált, nem kellően megalapozott nyelvi alapú megkülönböztetése terén, – mi több itt újabb megkülönböztető kritériumok bevezetésével találkozunk.

Megjegyzendő még, hogy e jogszabály sem ad választ számos, a nemzeti kisebbségi jogok és különösen a nyelvhasználattal kapcsolatos jogok kapcsán a nemzetközi szervezetek által megfogalmazott észrevételekre, ajánlásokra. Többek között, a Velencei Bizottságnak a 2022. évi Kisebbségi Törvénnyel kapcsolatos Ajánlásaiban foglaltakra.

A már említett nyelvi alapú megkülönböztetés kiküszöbölésének problémáján (nevezett Ajánlás 16. számozott bekezdése) túlmenően, többek között ide sorolhatók az alábbi kérdések:

- a nyelvhasználati szabályok megsértésének aránytalan szankcionálása (16. sz.b.);
- a jogszabályokban alkalmazott: „a jogszabályokkal nem ellentétes nyelvek szabad használata” kifejezés értelmezése (16.sz.b.);
- nyelvi korlátozások a mozifilmek vetítésénél (37. sz.b. 3.rész);
- nyelvi korlátozások a turizmus területén (37. sz.b. 4.rész);

- nyelvi korlátozások a sportrendezvényeken (37. sz.b. 6.rész);
- nyelvi korlátozások a politikai pártok és társadalmi szervezetek alapdokumentumainak összeállításakor (sz.b. 37. 7.rész);
- nyelvi korlátozások a toponímiák kisebbségi nyelven való megjelenítésében (53. sz.b. 2.rész);
- a bármilyen nyilvános információközlés kötelező ukrán nyelvű dublázásának problémája (54. sz.b.);
- az államnyelv ismeretének kritériuma a politikai életben való részvételre (57.sz.b.);
- kisebbségi nyelveken a közhatalmi szervekkel való kapcsolattartás problémája (57. sz.b.);
- a nemzeti és nyelvi kisebbségeknek a kulturális, társadalmi és gazdasági életben való hatékony részvétele biztosításának problémája (35. sz.b.) stb.

A fentebb ismertetett törvények által létrehozott kisebbségjogi szabályozásnak így összességében alapvető problémája, hogy alkotmányosértő. E jogok zömének gyakorlati megvalósulása ugyanis nem a normaszövegben rögzített előírások, hanem alacsonyabb szintű jogszabályok, kormányrendeletek és helyi önkormányzati aktusok függvénye. Vagyis a törvényben meghatározott jog érvényesülése nem objektív körülmény meglétének (például népszámlálási adat), hanem a kormány által jóváhagyott „kisebbségi” települések listáján való megjelenés és az adott önkormányzat döntésének függvénye.

Megjegyzendő, hogy Második módosító törvény nem foglalkozik a nemzeti kisebbségek kulturális autonómiájának, és ezen belül a szabad nemzeti szimbólumhasználat szabályozásának kérdésével, amelyek szerves részét képezték a korábbi „A nemzeti kisebbségekről Ukrajnában” című 1992. évi Kisebbségi törvénynek. Az új szabályozásban nem kapott helyet a nemzeti kisebbségeknek az általuk hagyományosan lakott területek megőrzésének joga sem.

5 A kormányrendeletek

Az immár többszörösen módosított Kisebbségi törvény 10. cikk 10. és 12. részeiben foglaltaknak megfelelően az ukrán kormány – Ukrajna Miniszteri Kabinetje 2024 februárjában és márciusában az alábbi releváns szabályozásokat hagyta jóvá:²⁸

5.1 Nyelvhasználati módszertan

A nemzeti kisebbségi nyelvek használatának módszertanát azokban a településekben, melyekben hagyományosan élnek a nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek, vagy amelyekben az ilyen személyek a lakosság jelentős részét alkotják (továbbiakban – Módszertan).²⁹ Bár mint fentebb ezt hangsúlyoztuk, ez a dokumentum jogilag nem tekinthető alkotmányosnak, gyakorlati szempontból viszont, itt kerül szabályozásra a nemzeti kisebbségek nyelveinek a publikus térben való használata, az alábbiak szerint:

- A kisebbségi nyelv használatáról a településen az adott falu, nagyközség, város tanácsa dönt, figyelembe véve az ezzel járó költségek fedezésének lehetőségét (Módszertan 3. és 4. rész).
- E döntésnek (tanácsi határozatnak) tartalmaznia kell: annak a nemzeti kisebbségnek a megnevezését, melynek nyelvhasználata megengedett, ilyen csak standardizált nyelv lehet; a közélet azon területeit, melyekben e nyelv használható; az e nyelvhasználat biztosításhoz szükséges pénzeszközök forrását, a nyelv-

²⁸ Ukrajna 2022. évi 2827-IX. számú törvénye Ukrajna nemzeti kisebbségeiről (közösségeiről). Letöltés helye: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text> ; letöltés ideje: 2024.04.20.

²⁹ Ukrajna Miniszteri Kabinetjének 2024.02.09-én kelt 181. számú Rendelete A nemzeti kisebbségek nyelveinek használatának módszertanának jóváhagyásáról azokban a településekben, melyekben hagyományosan élnek a nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek, vagy amelyekben az ilyen személyek a lakosság jelentős részét alkotják. Letöltés helye: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-metodolohii-vykorystannia-mov-natsionalnykh-menshyn-spilnot-ukrainy-v-naselenykh-punktakh-v-iakykh-tradytsiino-prozhyvaiut-osoby-iaki-nalezhat-do-natsionalnykh-i090224-181>, letöltés ideje: 2024.04.20.

használat minden területét érintően, – külön-külön (Módszertan 5. rész).

- A Módszertan 6. része tartalmazza e területek kimerítő felsorolását: 1) topográfiai információ feltüntetése; 2) a helyi önkormányzat és annak vállalatai épületein elhelyezett hivatalos névtáblák felirata; 3) a közhatalmi szervekkel való kapcsolattartás; 4) nyilvános szolgáltatások; 5) egészségügyi segítségnyújtás; 6) közérdekű információk terjesztése; 7) szociális szolgáltatások nyújtása időskorú és mozgássérült polgárok számára.
- A Módszertan 8. része szerint a helyi tanácsok dönthetnek arról is, hogy: bizonyos állások betöltésének kritériumául szabják-e az adott kisebbségi nyelv ismeretét; elősegítik-e munkatársaik részére a kisebbségi nyelv tanulását; elősegítik-e, hogy a 6. ponttal kapcsolatos tevékenységet ellátó beosztásokban kisebbségi nyelvet beszélő személyek dolgozzanak.
- A toponímiák megnevezéseinek kisebbségi nyelven való feltüntetése ugyan megengedett (amennyiben a tanács dönt erről), de csak az ukrán megnevezésnek a kisebbségi nyelv betűivel való megjelenítésével (vagyis az ukrán elnevezésnek a cirill helyett a latin betűs abc- betűivel történő kiírása). A hagyományos kisebbségi-nyelvű megnevezések csak megfelelő államközi megállapodás alapján történhet (Módszertan 9. és 10. rész).
- Amennyiben rendelkezésre áll a kisebbségi nyelvet beszélő munkatárs, akkor a közhatalmi szervek lehetővé teszik a szóbeli személyes fél-fogadások alkalmával a kisebbségi nyelv használatát, erről a lehetőségről tájékoztatják a lakosságot (Módszertan 13. rész).
- Az önkormányzatok jogi aktusai kihirdethetők a nemzeti kisebbség nyelvén is, ilyen esetekben azonban a kisebbségi nyelvű szöveg nem hivatalos, csak tájékoztatójelleget (Módszertan 14. rész).

Meglátásunk szerint külön figyelmet érdemel e Módszertan 15. része, amely a kisebbségi nyelvnek a helyi tanácsok szervei keretében történő diskurzusban való használatát szabályozza. E rendelkezés szerint, a nevezett szintéren a kisebbséghez tartozó személy használhatja saját nyelvét, amennyiben ő nem tartozik az Államnyelvtörvény 9. cikkének

hatálya alá (e törvénycikk tartalmazza az Ukrajnában hivatalt viselők szinte kimerítő felsorolását), és amennyiben biztosítja mondanójának államnyelvre való tolmácsolását. Tehát, hivatalos tanácskozás keretében kisebbségi nyelvet csak a kisebbséghez tartozó személy használhat (nem kisebbségi nem beszélhet kisebbségi nyelven!), de csak akkor, ha ő nem hivatalos személy, és amennyiben biztosítja saját maga tolmácsolását!

E Módszertan (18-21. rész) szerint a megfelelő feltételek teljesülése esetén, és megszabott kereteken belül, az adott településeken használható a kisebbségi nyelv a köztéri feliratokban és hirdetésekben, a választási kampány anyagokban, valamint az időskorúak és mozgásérültek részére létrehozott intézményekben.

Véleményünk szerint e szabályozás fő jellemzője, hogy semmilyen hatalmi szerv, semmilyen kötelezettséget nem visel a nemzeti kisebbségi nyelvek használatának biztosítása terén. A hatóságok a felkínált „menüből” szabadon válogathatnak, illetve, ha kedvük úgy tartja, vagy ha nem tartja megfelelőnek az anyagi lehetőségeiket akkor nem hoznak döntést e jogok megvalósulásáról. Nem nehéz előre látni, hogy ez a szabályozás számos visszásság forrása lesz. Így, például, valószínűsíthető, hogy csak azok a helyi tanácsok hoznak majd döntést, melyben többségben vannak a kisebbség képviselői, ezért a 10%-os, illetve 15%-os küszöb értelmét veszti. Valamit az is, hogy hasonló létszámú, illetve számarányú kisebbségek különböző településeken különböző jogokkal élhetnek majd, ami jogállamban megengedhetetlen.

5.2 Települési jegyzék

E rendfelet szabályozza az Ukrajna nemzeti kisebbségeihez (közösségekhez) tartozó személyek által hagyományosan lakott települések listája meghatározásának rendjét, illetve azon településeket melyekben az ilyen személyek a lakosság jelentős részét teszik ki (a továbbiakban: Meghatározott rend).³⁰ E Meghatározott rend lényege, hogy az Állami

³⁰ Ukrajna Miniszteri Kabinetjének 2024.03.04-én kelt 257. számú Rendelete Az Ukrajna nemzeti kisebbségeihez (közösségekhez) tartozó személyek által hagyományosan lakott települések, vagy melyekben az ilyen személyek a lakosság jelentős számát

Statisztikai Hivatal a legutóbbi népszámlálás adatainak feldolgozását követően eljuttatja a nemzeti kisebbségek kérdésében illetékes állami szervhez az ország nemzetiségi összetételére vonatkozó adatokat, melyből e hivatal összeállítja azon települések listáját, melyek megfelelnek a 2022. évi Kisebbségi törvény 1. cikk kritériumainak. E listát a nemzeti kisebbségek kérdésében illetékes állami hivatal a kormány elé terjeszti, amely azt a megfelelő aktus keretében jóváhagyja, illetve módosítja a már érvényes ilyen listát.

A Meghatározott rend szerint valamelyik település rákerülhet e listára regionális és helyi önkormányzati szervek, tudományos intézetek, valamint nemzeti kisebbségek társadalmi szervezeteinek a kezdeményezésére is. Az ilyen kezdeményezésekhez számos történelmi archív dokumentum másolatát kell mellékelni, amelyek egyértelműen bizonyítják az adott kisebbségnek az adott településen való létét több mint 100 évre visszamenőleg.

6 Összegzés. Következtetések

Átfogóan értékelve a tanulmány által felölet két év folyamán a kisebbségi jogok területén történt változásokat, úgy is vélhetnénk, hogy végre „megtört a jég”, és a még nem is oly rég számos jogszabály és alkotmánybírói ítélet által „kőbevésettnek” gondolt jogfosztás immár a múlté. Úgy értékelhetnénk, hogy a Második módosító törvény elfogadásával a jogalkotó jelentős lépést tett Ukrajna nemzetközi jogi kötelezettségeinek megvalósulása irányába, hiszen ismét törvényi előírásokban öltöttek testet egyes, a 2014-ig természetesnek vélt jogosultságai a nyelvi és nemzeti kisebbségeknek.

De amennyiben nem csak a Második módosító törvényben foglaltakat nézzük, hanem jelenleg e jogterületre érvényes ukrain jogszabályok és jogforrások összességét, akkor látnunk kell, hogy a kisebbségi

teszik ki listája meghatározásának rendjének jóváhagyásáról. Letöltés helye: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-vyznachennia-pereliku-naselenykh-punktiv-v-iakykh-tradytsiino-prozhyvaiut-osoby-iaki-nalezhat-do-natsionalnykh-menshyn-spilnot-ukrainy-i040324-257> ; letöltés ideje: 2024.04.20-

szempontból releváns, kodifikált joganyag egésze (ami 2014-ig jellemezte Ukrajna jogrendjét), amely kevesebb mint egy évtized alatt a teljes jogfosztásba fordult, a Második módosító törvény elfogadásával a jobbizonytalanság állapota felé mozdult el. Valamint aligha várható el az e jogszabály módosításokat külső, nemzetközi ráhatás alatt elfogadó kijevi vezetéstől, hogy a továbbiakban valóban hathatós lépéseket tegyen a nemzeti és nyelvi kisebbségek jogainak megvalósítása érdekében. Különösen, amennyiben Ukrajna euróatlanti integrációját szorgalmazó nemzetközi szervezetek és államok a már kieszközölt jogszabályváltozásokat elégségesnek vélik az integrációs folyamat további folytatásához.

Az e tanulmányban ismertetett jogszabályok tartalma és elfogadásuk körülményei, dinamikája arra engednek következtetni, hogy a kijevi politikumnak nem áll szándékában megadni (helyreállítani) az ország nemzeti kisebbségeinek az Alkotmányban, az ország nemzetközi szerződéseiben és korábban érvényes törvényeiben szavatolt jogait. Ez a jogalkotási folyamat célját tekintve így kevésbé a nemzeti kisebbségek jogainak jóhiszemű kiterjesztését és szavatolását hivatott szolgálni, sokkal inkább az EU-s döntéshozók megnyugtatására, másrészt az ukrán kisebbségpolitika kritikusai érveinek formális cáfolására szolgál.

Utóbbi gondolat alátámasztására egy friss példa: 2024 májusában lépett hatályba Ukrajna 2024. évi 3590-IX. számú törvénye „A helyi önkormányzatról Ukrajnában” c. törvénynek az önkormányzati tevékenység átláthatóságának biztosításával kapcsolatos módosításairól.³¹ E jogszabály, egyebek mellett, nevezett önkormányzati törvény 46. cikkének 15. részét a következő tartalmú 19. számozott bekezdéssel egészíti ki: *„A tanács ülészakjának munkájában a képviselők, az önkormányzat tisztségviselői, más felszólalók kötelesek az államnyelvet használni, az Államnyelvtörvény követelményeinek megfelelően”*. Így aztán a gyakorlati megvalósulás szempontjából, értelmezhetetlenek a kormányrendelettel jóváhagyott Módszertannak a kisebbségi nyelveknek a helyi taná-

³¹ Letöltés helye: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3590-IX#Text>; letöltés ideje: 2024.05.28.

csak ülésein való alkalmazhatóságával kapcsolatos tételei. És ugyan ki szándékozik figyelembe venni a nemzetközi szervezetek véleményeit, ajánlásait? Például az e tanulmány 3.2.2 részében idézettek?

Ellentmondásos folyamatoknak lehetünk tanúi a nemzetközi szervezetek viselkedésének evolúcióját figyelve is. Például, örvendetesnek találjuk, hogy ENSZ Emberi Jogi Bizottságának Ukrajnai Megfigyelő Missziója továbbra is napi szinten figyelemmel kíséri e jogterületen történő eseményeket és teszi közzé az ezekkel kapcsolatos véleményét. Valamint, hogy nyilatkozott e kérdésben a Charta Szakértői Bizottságra, és hogy a Velencei Bizottság következetesen hivatkozik korábbi véleményében megfogalmazott észrevételeire és javaslataira, valamint határozottan kiáll azok teljesítés mellett. Ugyanakkor aggodalomra ad okot a Velencei Bizottság álláspontjának módosulása a nyelvi alapon való hátrányos megkülönböztetés kérdéséhez. Korábbi dokumentumaiban (Vélemény az Oktatási törvényről, Vélemény az Államnyelv-törvényről) még elsődleges problémaként értékelte a kellően meg nem alapozott nyelvi alapú különbségtételt. Ugyanakkor a 2022. évi Kisebbségi törvényről alkotott Véleményében már elfogadhatónak (legalábbis határidősen) tart ilyen megkülönböztetést. Meglátásunk szerint ez a kulturális hovatartozáson és nyelvi sajátosságokon alapuló kollektív büntetés tolerálásaként is értékelhető.

Zárógondolatként meg kell állapítanunk, hogy jelenlegi állapotában az ukrajnai nemzeti kisebbségek jogvédelmének kérdése az ország Európai uniós integrációs folyamatának függvénye. Pontosabban annak, hogy a kisebbségi jogok milyen szintű szavatolását, illetve korábbi kedvezőbb állapothoz való „visszaállítását” tartják elégségesnek a brüsszeli döntéshozók. Élhetünk a gyanúperrel, hogy az e tanulmányban ismertetett, 2024 közepére kialakult helyzetet megfelelőnek találják majd, ami a gyakorlatban a valamikor (2014-ig) létezett és gyakorolt kisebbségi jogok jelentős részének végleges felszámolását jelentheti.

Irodalomjegyzék

Jogszabályok

European Commission: The European Commission recommends to the Council confirming Ukraine, Moldova and Georgia's perspective to become members of the EU and provides its opinion on granting them candidate status https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_3802 // Opinion on the EU membership application by Ukraine Letöltés helye: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3790; letöltés ideje: 2023.12.20.

European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission): Ukraine - Opinion On the Law on National Minorities (Communities) Adopted by the Venice Commission at its 135th Plenary Session (Venice, 9-10 June 2023). CDL-AD(2023)021 Letöltés helye: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)021-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)021-e); letöltés ideje: 2024.04.20.

European Charter for Regional or Minority Languages: Statement by the Committee of Experts on the legal framework for the implementation of the European Charter for Regional or Minority Languages in Ukraine// unanimously adopted by the Committee of Experts at its 76th plenary meeting, Strasbourg, 12-16 June 2023 // MIN-LANG(2023) 15. Letöltés helye: <https://rm.coe.int/ukrainestatementcomex-15june2023-en/1680abb781>; letöltés ideje: 2024.04.20.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: Report on the Human Rights situation in Ukraine, 1 August 2022 to 31 January 2023, 24 March 2023. Letöltés helye: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ukraine/2023/23-03-24-Ukraine-35th-periodic-report-ENG.pdf>; letöltés ideje: 2024.04.20.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: Report on the Human Rights situation in Ukraine, 1 February to 31 July 2023. Letöltés helye: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/23-10-04-OHCHR-36th-periodic-report-ukraine-en.pdf>; letöltés ideje: 2024.04.20.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: Report on the Human Rights situation in Ukraine, 1 August to 30 November 2023. Letöltés helye: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2023-12/23-12-12-OHCHR-37th-periodic-report-ukraine-en.pdf> ; letöltés ideje: 2024.04.20.

Ukrajna Alkotmánybírósága: 2021. július 14-én kelt 1-p/2021 sz., Ukrajna 51 képviselőjének, az ukrán, mint államnyelv működésének biztosításáról szóló törvényének Ukrajna Alkotmányának megfelelése tárgyában benyújtott kérése ügyében hozott határozata.

Ukrajna Miniszteri Kabinetje: 2024.02.09-én kelt 181. számú Rendelet A nemzeti kisebbségek nyelveinek használatának módszertanának jóváhagyásáról azokban a településekben, melyekben hagyományosan élnek a nemzeti kisebbségekhez (közösségekhez) tartozó személyek, vagy amelyekben az ilyen személyek a lakosság jelentő részét alkotják.

Ukrajna Miniszteri Kabinetje: 2024.03.04-én kelt 257. számú Rendelet Az Ukrajna nemzeti kisebbségeihez (közösségekhez) tartozó személyek által hagyományosan lakott települések, vagy melyekben az ilyen személyek a lakosság jelentős számát teszik ki listája meghatározásának rendjének jóváhagyásáról.

Verhovna Rada: Ukrajna 1991. évi 1771-XII. számú nemzetiségi jogainak deklarációjáról.

Verhovna Rada: Ukrajna 1992. évi 2494-XII. számú törvénye Ukrajna nemzeti kisebbségeiről.

Verhovna Rada: Ukrajna 1996. évi Alkotmánya.

Verhovna Rada: Ukrajna 1997. évi 280/97 számú törvénye a helyi önkormányzatokról Ukrajnában.

Verhovna Rada: Ukrajna 2014. évi 1556-VII. számú törvénye a felsőoktatásról.

Verhovna Rada: Ukrajna 2017. évi 2145-VIII. számú törvénye az oktatásról

Verhovna Rada: Ukrajna 2019. évi 2704-VIII. számú törvénye az ukrán, mint államnyelv működésének biztosításáról.

Verhovna Rada: Ukrajna 2022. évi 2249-IX. számú törvénye a médiáról.

Verhovna Rada: Ukrajna 2022. évi 2827-IX. számú törvénye Ukrajna nemzeti kisebbségeiről (közösségeiről).

Verhovna Rada: Ukrajna 2023. évi 3143-IX számú törvénye az oktatásról szóló törvény XII. „Záró és átmeneti rendelkezések” fejezetének az oktatási tevékenység egyes kérdései szabályozásának a hadiállapot körülményeivel kapcsolatos módosításáról.

Verhovna Rada: Ukrajna 2023. évi 3389-IX számú törvénye Ukrajna Nemzeti kisebbségeiről (közösségeiről) szóló törvényének Ukrajna nemzeti kisebbségeihez (közösségeihez) tartozó személyek jogai megvalósulásának egyes kérdéseivel kapcsolatos módosításáról.

Verhovna Rada: Ukrajna 2023. évi 3504-IX számú törvénye Ukrajna egyes törvényeinek módosításáról az Európa Tanács és annak szervei által a nemzeti kisebbségek (közösségek) jogainak egyes területeit illetően tett szakértői véleményének figyelembevételével kapcsolatosan

Verhovna Rada: Ukrajna 2024. évi 3590-IX. számú törvénye „A helyi önkormányzatról Ukrajnában” című törvénynek az önkormányzatok tevékenysége átláthatóságának biztosításával kapcsolatos módosításairól.

Szakirodalom

Tóth Mihály: Az oktatási törvény 7. cikke: előzmények és következmények. In: Dabis Attila (szerk.): Magyarok jogvédelme a Kárpát-medencében 2017. Budapest: Kisebbségi jogvédő Intézet 2017, 24-57.

Tóth Mihály: Kisebbségi jogfosztás Ukrajnában és a nemzetközi szervezetek reakciói. In: Dabis Attila (szerk.): Magyarok jogvédelme a Kárpát-medencében 2019. Budapest: Kisebbségi jogvédő Intézet 2019, 101-122;

Tóth Mihály: Az ukrajnai kisebbségek jogi helyzete: jogalkotás és joggyakorlat a kisebbségvédelmi eljárásokkal szemben. In: Kisebbségvédelem, VI. szám (2022), 7-43. Budapest: Kisebbségi Jogvédő Intézet.